

En groupe naar individualiteit

Idealen en emoties in de vormgeving van een Oost-Brabantse woongroep,
1971 – 2007

1

Willem Baltussen

Bachelorwerkstuk Geschiedenis

Radboud Universiteit Nijmegen

Inleverdatum: 15 januari 2019, Nijmegen

Begeleider: Dr. Floris Meens

Woordenaantal: 9996

---

¹ Stichting Lothloriën, Archief J. Boeijen (ongeinventariseerd), foto van de moestuin van de woongroep met de kerk van Sambeek op de achtergrond, ca. 1975.

Inhoudsopgave

Inleiding	4
Status Quaestionis	6
Historische Context	13
Oeffelt	17
Het begin: behoefte aan ontmoetingsplekken met gelijkgestemden.....	17
De lange jaren zestig, kraak, ‘freaken’ en de muziek.....	17
De krakers, de autoriteiten, de dorpsgenoten en de verhuizing.....	19
Sambeek	21
De bewoners, de autoriteiten en de dorpsgenoten.....	21
Structuur vs. freaken, gemeenschap vs. individualisme.....	22
Idealen: gedeeld in woorden.....	23
Conflictsituaties gepaard met emoties.....	24
Redelijkheid vs emoties.....	26
Groepseigen idiomen.....	27
Verhuizen	28
Rijkevoort	29
Het dorpjesidee en de relatie met het dorp	29
Samenleven in een dorpjesidee	29
Emotionele gemeenschap	30
Conclusie	33
Bronvermelding	35
Literatuur.....	35
Archivalia	37
Bijlagen	40

Inleiding

Op donderdag 10 juni 1971 prijkt op de voorpagina van de Brabantse bijlage van *De Gelderlander* een foto met drie gitaar spelende, langharige jongens. Wat de bewoners van het kerkdorp Oeffelt al eerder was opgevallen, had nu ook de lokale redactie in Boxmeer van de krant opgepikt: een groep jongeren had drie weken eerder een pand aan de Dorpsstraat 1 gekraakt.² Onder leiding van woordvoerder Jan kreeg de journalist van *De Gelderlander* toegang tot het kraakpand.³ Binnen kwam de popmuziek hard uit de luidspreker, hing een prent van Che Guevara aan de muur en bepaalde de geur van wierook de kamer. Met enige voorzichtigheid sprak Jan over hun vrijplaats. Woorden als kraken en commune ontweek hij, die hadden een negatieve connotatie.⁴ Liever sprak hij van een leefgemeenschap en 'klandestien ingetrokken'.⁵

Het gekraakte pand was voor onder meer Jan de eerste stap naar een leven lang wonen in groepsverband. Toen het zes leden in Oeffelt aan structuur ontbrak, werd een huis in Sambeek gekocht. Daar kreeg het groepsleven meer vorm, onder meer door de totale gemeenschap van goederen. Naarmate de jaren zeventig en tachtig verstreken, werd afstand gedaan van deze manier van leven en kwam daar een individuelere vorm voor in de plaats. Vervolgens vertrokken de groepsleden begin jaren tachtig naar Rijkevoort om te voldoen aan de vraag naar meer eigen ruimtes. Hoewel afstand werd gedaan van het intensief samenleven, bleven de meeste bewoners een gemeenschappelijke band voelen.

Het hier gepresenteerde onderzoek wil met een analyse van het reilen en zeilen van de woongroep, die vanuit Oeffelt een huis kocht in Sambeek om tenslotte een pand in Rijkevoort te betrekken, een bijdrage leveren aan het academische debat over woongroepen. Daarnaast vult het een lacune in de geschiedschrijving over het Land van Cuijk waarin onderzoek naar de tweede helft van de twintigste eeuw vrijwel geheel ontbreekt. Daartoe hanteert de scriptie een diachrone microhistorische benadering van de woongroep in het Land van Cuijk, waarin aandacht is voor de *agency* van de bewoners, maar tevens voor de groepsdynamiek en de complexe samenhang daartussen. De individuen en hun interactie staan dus centraal, zij bepaalden immers de geschiedenis van deze woongemeenschap. Desondanks vormt de woongroep zelf het hart van deze scriptie en volgt zij dus niet de zes individuen die bij aanvang samen een huis kochten.

Meer specifiek onderzoekt deze scriptie hoe de bewoners van de woongroep in het Land van Cuijk tussen 1971 en 2007 vanuit (gedeelde) idealen en emoties vorm gaven aan hun leefgemeenschap. Hiervoor schetsen de eerste twee hoofdstukken de bredere kaders van de thematiek. De status

---

² 'Nieuwe leefgemeenschap in boerderij te Oeffelt. Wij zijn de dictatuur van hospita's helemaal beu geworden', *De Gelderlander* (10 juni 1971).

³ Ten behoeve van de privacy worden de achternamen van groepsleden niet gebruikt.

⁴ Interview met Jan, (gehouden op 28 november 2018 door Willem Baltussen), bijlage 1, 17:01.

⁵ 'Nieuwe leefgemeenschap in boerderij te Oeffelt', *Gelderlander*.

quaestionis, die het eerste hoofdstuk beslaat, zal tonen dat het reeds verrichte onderzoek naar woongroepen over het algemeen kwantitatief en synchroon van aard is. Vervolgens wordt een alternatieve benadering geïntroduceerd, waarin het concept *emotional community* van Barbara H. Rosenwein een belangrijke rol speelt. Dit hoofdstuk zet ook uiteen welke bronnen zijn geanalyseerd en welke dilemma's daarbij optraden. Het tweede hoofdstuk bespreekt de historische context. De focus ligt daarin op maatschappelijke ontwikkelingen die het handelen van de bewoners beïnvloedden. Ook belangwekkende politieke en economische processen of gebeurtenissen worden uiteengezet.

De tijdsperiode die deze scriptie omvat begint bij de kraak van het pand in Oeffelt in 1971 en rijkt tot 2007 toen de gemeente Boxmeer besloot de gebouwen te legaliseren en daarmee de woongroep erkende als leefgemeenschap. Deze chronologische benadering is op zichzelf al een toevoeging aan de historiografie. Aansluitend daarop zijn de hoofdstukken chronologisch ingedeeld aan de hand van de bewoonde panden. De hoofdstukken kennen door de variabele duur van bewoning, de verschillende aard van het samenleven en de beschikbare bronnen allen een andere insteek.

Status Quaestionis

In deze Status Quaestionis bespreek ik welke studies er tot nu toe zijn verschenen over communes. Ik maak daarbij enerzijds duidelijk dat de meeste van deze onderzoeken behoorlijk verouderd zijn, en anderzijds dat deze voornamelijk synchroon en sociaaleconomisch van aard zijn. Ik bespreek vervolgens de rol van terminologie in het wetenschappelijke debat tot nu toe. Mede aan de hand daarvan maak ik het belang duidelijk van micro-onderzoek. Ook duid ik de methodes die ik toepas. Mijn keuze om me te richten op actuele geschiedenis brengt een aantal problemen met zich mee, maar biedt, zoals ik aan de hand van deze historiografie uiteenzet, ook kansen.

De moderne communebeweging kwam midden in de jaren zestig op in de VS en waaide al snel over naar West-Europa.⁶ Hoewel dit al decennia geleden is, is historisch onderzoek naar woongroepen internationaal gezien beperkt van omvang. Een van de weinige voorbeelden is het sterk op de VS gerichte boek *Globalization of Communes: 1950 – 2010* uit 2013.⁷ De auteur, Yaacov Oved, is historicus en vult met zijn werk een lacune in de mondiale geschiedschrijving over woongroepen. Helaas mist het overzichtswerk diepgang met betrekking tot de behandelde specifieke casussen. Wel legt Oved de verbinding met de tegencultuur die eveneens in de jaren zestig om zich heen greep. Deze cultuur zou volgens hem een belangrijke aanzet zijn geweest voor de start van veel woongroepen in die periode.

Ook John Curl ziet een relatie tussen de opkomst van woongroepen en de tegencultuur. Ook hij trachtte een overzichtswerk te schrijven. Zijn uitgebreide werk uit 2009 richt zich alleen op Amerika.⁸ Dat is niet verrassend: als Amerikaan zoekt Curl de verbinding met de geschiedenis van zijn eigen land, en bovendien woonde hij zelf in woongroepen.

Er bestaat meer comparatief, internationaal onderzoek naar communes. Vaak zijn de daaruit voortvloeiende publicaties echter weinig relevant voor het onderzoek naar mijn casus.⁹ Dat heeft deels te maken met de terminologie. Met de Nederlandse term ‘woongroep’ wordt een grote hoeveelheid fenomenen omschreven: van studentenhuisen tot woonwerkgemeenschappen.¹⁰ Dat geldt ook voor het Engelstalige synoniem: ‘*intentional community*’.¹¹ In de Engelse variant staat de intentionaliteit meer centraal. Ik zal later dieper op de Nederlandse terminologie ingaan. De grote variëteit van groepen die onder de noemer valt, levert overzichtswerken op die weinig diepgang vinden.

---

⁶ Harrie Jansen, *Woongroepen in Nederland* (Den Haag 1990) 15.

⁷ Yaacov Oved, *Globalization of Communes: 1950 – 2010* (New York 2013).

⁸ John Curl, *For All The People: Uncovering the Hidden History of Cooperation, Cooperative Movements, and Communalism in America* (Oakland 2009).

⁹ Zie bijvoorbeeld: Daniel Gavron, *The Kibbutz: Awakening from Utopia* (Oxford 2000); Yaacov Oved, *The Witness of the Brothers: A History of the Bruderhof* (New Jersey 1996).

¹⁰ Jansen, *Woongroepen in Nederland*, 11.

¹¹ Karen Christensen en David Levinson, *Encyclopedia of Community From the village to the virtual world* (London 2003).

Er is reeds onderzoek verricht naar woongroepen in Nederland, maar een werkelijk historisch perspectief ontbreekt. Een van de eerste grote studies naar woongroepen in Nederland werd verricht door Jos van Ussel, die werd opgeleid als historicus. Hij deed een empirisch onderzoek en presenteerde dat in 1977 in het boek *Leven in communes*. Van een historisch perspectief was echter nauwelijks sprake. Van Ussel verrichtte sociologisch onderzoek door aan leden van 52 communes vragen te stellen. Later kreeg zijn boek veel kritiek. Zijn persoonlijke visie drukte te nadrukkelijk een stempel op het werk. Volgens socioloog Harrie Jansen, die het boek in 1990 nogmaals fel bekritiseerde in zijn werk *Woongroepen in Nederland*, bleven slechts vier van de stellingen overeind die Van Ussel poneerde. Kort samengevat zijn dat:

- Nederland telde in 1972 tussen de 100 en 150 communes.
- De communes werden voornamelijk bevolkt door jonge academici en studenten.
- Seksuele paarvorming werd in de meeste groepen niet verworpen, politieke doelstellingen waren vaak afwezig en de hoofdmotieven lagen met name in persoonlijke groei en gezelligheid.
- Na twee jaar was de helft van de groepen opgeheven. De grootste overlevingskans bleken groepen met een gemiddelde leeftijd van boven de 25 jaar en/of groepen die regelmatig bijeenkomsten hielden om conflicten op te lossen.¹²

Ondanks de kritiek die Van Ussel ontving, bevat deze eerste zelfstandige Nederlandse studie naar woongroepen interessante inzichten. Van Ussel liet zien wat er leefde binnen deze gemeenschappen. Verschillende en nieuwe waarden, idealen en ideeën waren er bepalend. Gelijkheid en leven in het nu werden belangrijk, net als beweging tegenover de stilstand van oudere generaties. Begrippen en daarmee samenhangende gewoontes als zedigheid, bezit, huwelijk en schaamte werden kritisch benaderd.¹³

Een onderzoek van vijf onderzoeksters van de Universiteit van Amsterdam volgde vijf jaar later, in 1982. Het kwantitatieve *Huishouden in de woongroep* behandelde de genderverhoudingen binnen het huishouden in woongroepen. Woongroepen werden in de jaren zestig meestal opgezet met weinig voorbereidingen maar hoge verwachtingen, onder meer over een andere verhouding tussen man en vrouw. Vaak moesten de leden van de groepen die bleven bestaan na verloop van tijd hun idealen terugschroeven.¹⁴

De rol van gender wordt eveneens meegenomen in *Woongroepen, individualiteit in groepsverband*. In 1985 presenteerden onderzoekster vrouwenstudies Saskia Poldervaart samen met de sociologen Tony Weggemans en Harrie Jansen dit onderzoek. Verschillende types woonvormen kregen de aandacht. Dit deden de auteurs door per groep een casus te behandelen. Toch worden de casussen niet grondig

---

¹² Jansen, *Woongroepen in Nederland*, 6.

¹³ Jos van Ussel, *Leven in communes* (Rotterdam 1977) 24-25.

¹⁴ Saskia Poldervaart, Geraldien Blokland, Karin de Bruin, Geertje Joukes en Hanneke Westerhuis, *Huishouden in de woongroep* (Amsterdam 1983) 46.

behandeld en stoelt het onderzoek vooral op een kwantitatieve, synchrone benadering.¹⁵ Hierdoor lijkt de groep belangrijker te zijn dan de individuen die er deel van uitmaken en kan de dynamiek binnen een woongroep door de gekozen methode niet weergegeven kan worden.

Het al eerder genoemde proefschrift van Harrie Jansen uit 1990 is wederom een ahistorische benadering waarin kwantitatieve gegevens en interpretaties domineren. Jansen maakt echter wel een bruikbare koppeling met het begrip 'tegencultuur'. Hij stelt vast dat binnen de tegencultuur een splitsing aanwezig was tussen een meer politieke groep en een praktischere groep, en dat deze weerspiegeld werd in de communebeweging die opkwam in de jaren zestig. Politieke bewegingen bestonden vaak minder lang en vestigden zich in de stad. De praktische, vaak meer anarchistisch ingestelde groepen, trokken eerder naar het platteland.¹⁶ Het onderzoek van Jansen is het laatste grondige Nederlandse onderzoek naar woongroepen.

De terminologie die in de besproken studies gebruikt wordt om de samenlevingsvorm van de groepen aan te duiden is gecompliceerd. Waar in de jaren zestig en zeventig 'commune' wordt gebruikt, verdwijnt dit woord later doordat het een negatieve lading krijgt.¹⁷ Onder wetenschappers is 'commune' ingeruild voor 'woongroep'. Deze term laat zich volgens Jansen simpel definiëren: 'Een woongroep is een zelfstandig primair huishouden met ten minste drie volwassen leden, afkomstig uit meer dan één kindershare.'¹⁸ Omdat deze betekenis breed is en ten alle tijden toepasbaar op de groep in het oosten van Brabant, gebruik ik 'woongroep'. Ook onder de bewoners van de Brabantse samenlevingsvorm is de terminologie veranderd. De redenen waarom het woord commune juist wel of niet werd gebruikt en voor andere begrippen werd gekozen, zegt iets over de relatie tot de motieven om te wonen in de kleine leefgemeenschap. Juist daarom zal ik de woordkeuzes van de betrokkenen zelf meenemen in mijn onderzoek.

De hier besproken studies zijn allen sterk gericht op sociaaleconomische kwesties en daardoor kwantitatief van aard. Een kwantitatieve benadering levert uiteraard nuttige kennis op, bijvoorbeeld over de verspreiding van woongroepen over Nederland. Toch weten we door deze sociaaleconomische, vaak op nationaal niveau gerichte vraagstellingen en methoden weinig van afzonderlijke casussen. Het doel van mijn onderzoek is dan ook om deze meer structurele inzichten op macro- en mesoniveau te nuanceren en aan te vullen door me te richten op een microstudie die de *agency* van individuen blootlegt.

Aan de hand van opvattingen van de betrokkenen, kan meer inzicht worden gegenereerd in de manier van leven van individuen binnen een woongroep, en daarmee ook de dynamiek binnen een dergelijke groep. Een meer kwalitatief onderzoek, gericht op één casus en vanuit de vraag naar motieven van

---

¹⁵ Tony Weggemans, Saskia Poldervaart en Harrie Jansen, *Woongroepen. Individualiteit in groepsverband* (Den Haag 1985).

¹⁶ Jansen, *Woongroepen in Nederland*, 16.

¹⁷ Weggemans, Poldervaart en Jansen, *Woongroepen*, 13.

¹⁸ Jansen, *Woongroepen in Nederland*, 11.

betrokkenen, sluit daarnaast ook aan bij bredere vraagstukken in de historiografie. Zo wordt de koppeling met de tegencultuur door verschillende studies gemaakt, maar tot nu toe altijd vanuit het doel om een groot overzichtswerk te schrijven over heel Nederland.¹⁹ Ik kies bovendien bewust voor een casus op het platteland. De aandacht is tot nog toe vrij eenzijdig gericht geweest op woongroepen in universiteitssteden en in de Randstad. Dat komt mede doordat de onderzochte woongroepen vaak een verbinding kenden met de universiteit; de bewoners waren meestal hoogopgeleid. Dat geldt niet voor mijn casus. Ook kies ik er bewust voor om me niet te richten op casussen uit de jaren zestig, die al redelijk goed zijn onderzocht, maar op een casus uit de periode daarna, waarover nog minder is gepubliceerd.

Ik zal mijn casus onderzoeken aan de hand van de vraag: hoe gaven de bewoners van de woongroep in het Land van Cuijk tussen 1971 en 2007 vanuit (gedeelde) idealen en emoties vorm aan hun leefgemeenschap. Ik kies hierbij bewust voor een wat langere tijdsperiode en niet één moment, waardoor duidelijk wordt hoe de leden van de woongroep zich verhielden tot ontwikkelingen in deze periode. De diachrone benadering die ik in deze scriptie hanteer is daarbij een belangrijke aanvulling op de historiografie. Dit biedt de mogelijkheid de dynamiek van een groep weer te geven. Daarnaast wordt de complexiteit van de woongroep door een microhistorische benadering blootgelegd. Inzoomen op lokaal niveau zorgt ervoor dat structuren, patronen of netwerken duidelijk worden die nationaal niet te observeren zijn.

Om deze structuren bloot te leggen, gebruik ik een concept uit de emotiegeschiedenis: *emotional community*. Mijn hypothese is dat een woongroep niet alleen vanuit gedeelde ideologische opvattingen vorm krijgt, maar ook op emotionele basis intensief samenleeft. Ik onderzoek daarom in hoeverre we bij deze casus kunnen spreken van een *emotional community*, een concept dat werd gemunt door de Amerikaanse mediëvist Barbara H Rosenwein.²⁰ Zij heeft in haar werk laten zien dat kloostergemeenschappen hun eigen emotionele cultuur creëerden door bepaalde emoties niet te onderdrukken maar juist bewust op te roepen.²¹ Er is al redelijk veel onderzoek gedaan naar geïnstitutionaliseerde *emotional communities*, vooral in de Middeleeuwen of Vroegmoderne Tijd, maar het concept kan ook worden gebruikt voor andere culturen in andere tijdvakken.²²

Volgens Rosenwein is een *emotional community* een groep waarin mensen zich aan dezelfde normen houden, emoties op eenzelfde manier uiten, dezelfde zaken (niet) waarderen en dezelfde emoties ervaren.²³ Emotionele gemeenschappen verwachten, tolereren en betreuen ook op een vergelijkbare

---

¹⁹ Zie bijvoorbeeld: Jansen, *Woongroepen in Nederland*.

²⁰ Barbara H. Rosenwein, *Emotional communities in the early Middle Ages* (New York 2006).

²¹ Jasmijn Groot en Rosa de Jong, 'Voor het voetlicht. Emotiegeschiedenis', *Skript Historisch Tijdschrift* 38:4 (2017) aldaar 229 – 238, 232.

²² Jan Plamper, *The History of Emotions: An Introduction*, vert. Keith Tribe (Oxford 2015) 69.

²³ Plamper, *History of Emotions*, vert. Tribe 303.

manier emoties en moedigen dezelfde emoties aan.²⁴ Meerdere emotionele gemeenschappen bestaan gelijktijdig en binnen een dergelijke gemeenschap bestaan kleinere *emotional communities*.²⁵

Rosenwein zoekt in haar onderzoek naar gevoelsystemen die schuilen achter emotionele gemeenschappen door emotiewoorden en het gebruik daarvan in kaart te brengen. Ze stelt dat taligheid achter emoties bepalend is voor de manier waarop mensen emoties begrijpen, uitdrukken en voelen. Wanneer binnen een gemeenschap emotiewoorden frequent gebruikt worden, geeft dat aan dat deze emotie belangrijk is voor die groep. Een ander, nog sterker, signaal voor een *emotional community* is wanneer een groep eigen emotiewoorden bedenkt. Dat geeft aan dat de groep gedeelde emoties dusdanig ervaart, dat zij buiten het gebruikelijke vocabulaire woorden moet zoeken om hun emoties aan te geven. Daarnaast vormen emotiewoorden expliciete of impliciete normatieve functies die ook wel een *emotional script* vormen.²⁶

Mensen geven emoties weer door lichamelijke uitingen; blozen, huilen, lachen. Maar voor historici zijn talige bronnen vaak de enige vorm van overdracht die deze emoties van heden naar verleden brengen. Het zoeken naar emotiewoorden is voor een historicus om die reden vaak de belangrijkste methode om een *emotional community* bloot te leggen.²⁷

Ook ik operationaliseer deze methode. Een emotionele gemeenschap kan bijvoorbeeld zichtbaar worden wanneer een nieuw persoon tot de groep toetreedt. Aangezien de persoon in kwestie niet op de hoogte is van de ongeschreven regels of groepsnormen binnen de gemeenschap, kan dit leiden tot conflicterende situaties. Deze conflicterende situaties geven weer wat binnen de groep belangrijk wordt geacht. Ook is het belangrijk de emotiewoorden te halen uit diverse bronnen en te waken voor anachronisme.²⁸ Hoewel dit gevaar voor mediëvisten groter is, kunnen woorden in een halve eeuw al sterk van definitie veranderen. Onderzoeken of woorden een definitieverandering hebben ondergaan, is daarom van belang. Dit kan door definities van woorden na te gaan in bijvoorbeeld woordenboeken uit de betreffende tijd.

De gebruikte bronnen betreffen krantenartikelen, briefwisselingen, een tweedelige radiodocumentaire, interviews met bewoners en notulen van vergaderingen. De beschikbaarheid van bronnen verschilt per periode. De vergaderingsnotulen werden bijgehouden vanaf 30 november 1975. De vergaderingen waren onregelmatig en beslaan met name de periode 1976 – 1980. De interviews, de *oral history*, werden gehouden op 28 november 2018.

Sommige historici bekritisieren de methode van *oral history*: mondelinge bronnen zouden door beperkingen van het geheugen onbetrouwbaar zijn. Daarnaast stellen zij vraagtekens bij de objectiviteit

---

²⁴ Plamper, *History of Emotions*, vert. Tribe, 68.

²⁵ Rosenwein, *Emotional communities in the early Middle Ages*, 2.

²⁶ Plamper, *History of Emotions*, vert. Tribe, 70.

²⁷ Barbara H. Rosenwein en Riccardo Cristiani, *What is the History of Emotions?* (Cambridge 2018) 41.

²⁸ Plamper, *History of Emotions*, vert. Tribe, 69.

van de gegevens.²⁹ Deze kritiek is begrijpelijk en niet onwaar. Desalniettemin is *oral history* ongetwijfeld een bron van kennis over het verleden.³⁰ Zo geeft zij groepen die niet opgenomen zijn in bronnen een stem. Daardoor gaat waardevolle informatie niet verloren.³¹ Ook ik bedien me van deze methode omdat dit de enige manier is om aan bepaalde gegevens te komen. De andere bronnen zijn immers onvolledig. Bovendien ben ik bijzonder geïnteresseerd in de betrokken actoren. Welke idealen en emoties hadden zij? Op welke momenten formuleerden zij deze, en in welke bewoordingen? Hoe gaven zij hieraan vervolgens vorm in de praktijk?

Voor de beantwoording van deze vragen, en voor het verkrijgen van de gewenste diepgang in het onderzoek, is *oral history* onontbeerlijk. Het meeste papieren bronmateriaal dateert uit de jaren zeventig. Een waardevolle bron uit een latere periode is een tweedelige radio documentaire uit 1991 over de woongroep. Deze bron is evenwel een secundaire bron waarin herinneringen van bewoners een rol spelen, doordat de interviewer informeert naar ervaringen van bewoners uit het verleden. Daarnaast zijn de radio-uitzendingen een primaire bron doordat de bewoners spreken over hun woongroep op dat moment. Dat uit de daaropvolgende tijd minder bronmateriaal stamt, zegt mogelijkwijze al iets over de achterliggende idealen, emoties, motieven en betekenissen.

Hoewel een interviewer nooit objectief kan zijn, heb ik tijdens de interviews geprobeerd rekening te houden met aspecten die mijn objectiviteit aantasten. De Franse socioloog en antropoloog Bourdieu formuleerde drie factoren:

- Er bestaan vooroordelen over de te interviewen groep.
- Academics denken, door wetenschappelijke voorkennis, al te weten hoe een groep is.
- Academics denken dat hun methode de beste is omdat zij deze aan de universiteit hebben geleerd; zelfreflectie ontbreekt op dat moment.³²

Door mij bewust te zijn van deze valkuilen, kon ik mij hier enigszins voor behoeden. Naast deze praktische tips bedoeld voorafgaande aan het interview, zijn er ook de punten om rekening mee te houden tijdens het interview. Selma Leydesdorff vatte deze samen:

- De geïnterviewde moet ruimte krijgen haar verhaal te vertellen. Begin daarom met open vragen en maak duidelijk dat de interpretatie van ervaringen van de verteller de leidraad is.
- Wordt je vraag niet beantwoord, laat de persoon toch uitspreken. Omwegen en herhalingen geven belangrijke informatie. Stuur een verhaal niet.

---

²⁹ Bruno de Wever en Pieter François, *Gestemd verleden. Mondelinge geschiedenis in praktijk* (Schaarbeek 2003) 7.

³⁰ Jan Vansina, *Oral Tradition: A Study in Historical Methodology*, vert. H. M. Wright (London 1965) XI.

³¹ Paul Thompson, 'The Voice of the Past: Oral History' in: Robert Perks and Alistair Thomson, *The Oral History Reader: Second Edition* (Tweede druk, New York 2008) 25 – 31, aldaar 26.

³² Selma Leydesdorff, *De mensen en de woorden* (Amsterdam 2004) 82.

- Ga na of de verteller weet wat er met haar is gebeurd. Vaak denkt zij op meer dan één manier over haar leven. Deze betekenisgeving kan spiritueel of religieus zijn. Deze aspecten moeten in een interview altijd worden weergegeven.
- Ga na wat er niet verteld wordt. Zoeken naar stiltes in een verhaal is een uitdaging maar niet onmogelijk.³³

De hierboven genoemde aandachtspunten heb ik meegenomen tijdens de interviews. De vragenlijst die ik tijdens de interviews heb gebruikt, is te vinden als bijlage van deze scriptie.³⁴

---

³³ Leydesdorff, *Mensen en de woorden*, 84-86.

³⁴ Zie bijlage 10: Vragenlijst ter ondersteuning interviews.

Historische Context

Om de ontwikkeling van de Rijkevoortse woongroep te duiden, en vooral de wijze waarop de betrokkenen en hun idealen zich verhielden tot maatschappelijke ontwikkelingen, is inzicht in de historische context nodig. De woongroep heeft niet alleen onder invloed gestaan van internationale maar ook van nationale, regionale en lokale tendensen. Op basis van enkele gezaghebbende studies bespreek ik in dit hoofdstuk daarvan de belangrijkste.

De jaren zestig vormen een periode waar internationaal en nationaal veelvuldig over geschreven is. De daaropvolgende decennia zijn tot nog toe onderbelicht in de geschiedschrijving; overzichtswerken ontbreken. Dat maakt het schetsen van een historische context lastiger maar bevestigt tegelijkertijd het belang van dit onderzoek. Regionaal en lokaal, dus in het Land van Cuijk, ontbreekt geschiedschrijving over de voorgaande halve eeuw volledig. In overzichtswerken over Noord-Brabant worden maar weinig woorden besteed aan het oostelijke gebied. Dit compliceert het schetsen van een historische context. Desalniettemin heb ik gepoogd met beschikbaar bronmateriaal een tijdsschets te maken.

In de jaren vijftig van de vorige eeuw kende Nederland sterke economische groei.³⁵ Loonsverhogingen zorgden voor meer koopkracht binnen gezinnen.³⁶ Op politiek gebied legde minister-president Willem Drees het fundament voor de verzorgingsstaat.³⁷ De Koude Oorlog verdeelde de wereld in twee blokken. Cultureel gezien was Nederland nog sterk verzuild, net als voor de oorlog. Desalniettemin kon er een jeugdcultuur ontstaan die gekenmerkt werd door een gedachtegoed dat sterk tegen de gevestigde orde inging. Deze jeugdcultuur zou de basis vormen voor het begin van de communebeweging van de jaren zestig die ontstond in de VS.

Al snel waaide die communebeweging over naar West-Europa waar de economische groei zich in de jaren zestig doorzette. De jeugd kreeg meer geld ter beschikking. Een nieuw consumentisme onder Nederlandse jongeren ontstond en mede hierdoor kwamen zij in contact met de veelal Engelstalige popcultuur. Deze stond in sterke verbinding met die in andere westerse landen en kende als centra New York en Londen.³⁸ De jeugd begon afstand te nemen van oude ideologieën en het geloof. Zo werden jongeren toleranter, sceptischer, minder vatbaar voor ‘blind idealisme’ en ontstond er een grotere seksuele vrijheid.³⁹

---

³⁵ James C. Kennedy, *Een beknopte geschiedenis van Nederland*, vert. Simone Kennedy-Doornbos (Amsterdam 2017) 332.

³⁶ Gijs van der Ham, *Geschiedenis van Nederland* (Amsterdam 2004) 153; Liek Mulder, Anne Doedens en Yolande Kortlever, *Geschiedenis van Nederland. Van prehistorie tot heden* (Vierde druk, Baarn 2008) 255.

³⁷ Kennedy, *Een beknopte geschiedenis van Nederland*, 333.

³⁸ J.C.H. Blom, ‘Nederland sinds 1830’ in: J.C.H. Blom en E. Lamberts, *Geschiedenis van de Nederlanden* (Derde druk, Amsterdam 2015) 381 – 451, aldaar 433.

³⁹ James Kennedy, *Nieuw Babylon in aanbouw. Nederland in de jaren zestig* (Derde druk, Amsterdam 2017) 51-53.

Vaak wordt deze jeugdcultuur geschaard onder de verzamelnaam ‘tegencultuur’.⁴⁰ Daaronder worden in de historiografie de stromingen gerekend die aan een alternatief voor de huidige samenleving dachten of werkten.⁴¹ Deze probeerden alternatieve gebruiken te creëren die niet strookten met ‘het systeem’.⁴² Voor de verbreiding van de tegencultuur was de komst van de televisie cruciaal.⁴³ Er ontstond gaandeweg een kloof tussen jongeren en de oudere generatie.⁴⁴ Die groeide bovendien doordat onderwijs toegankelijker werd en jongeren hogere opleidingen volgden dan hun ouders hadden gedaan.⁴⁵ Verschillende historici zien de tegencultuur als onderdeel van de ‘grote scheiding’ van de jaren zestig. Conflict ontstond tussen links en rechts, jong en oud, tegencultuur en status quo, kortweg: tussen opstandelingen en ‘het systeem’.⁴⁶

James Kennedy betoogt dat in Nederland drie factoren een belangrijke rol speelden in het succes van de tegencultuur, dat in andere landen beduidend kleiner was.⁴⁷ De politieke cultuur richtte zich in Nederland niet op uitsluiten. Minderheidsgroepen werden juist opgenomen in het systeem. Integreeren in de dominante cultuur was voor protestbewegingen dus simpel waardoor zij, hoe klein zij ook waren, invloed konden uitoefenen. Daarnaast was de Nederlandse tegencultuur niet sterk politiek geladen. Waar VS verwickeld waren in de Vietnamoorlog, bleef het in Nederland relatief rustig. Ten derde vonden veel geestelijken, politici en intellectuelen dat de tegenbeweging, ondanks de ongewone aanpak, een punt had.

Gedurende de jaren zestig veranderde de Nederlandse samenleving. In een maatschappij waarin individualiteit steeds bepalender werd, werden gezinnen kleiner en een kinderloos bestaan werd breder geaccepteerd. In 1964 kwam de anticonceptiepil op de markt. Door modernisering en mechanisering op het platteland trokken veel mensen naar de stad. Daarnaast emigreerden veel mensen in rurale gebieden.⁴⁸ Mede door economische groei en individualisering ontstond er een woningtekort dat Nederland decennialang parten zou spelen. Tegelijkertijd zorgde de welvaart ervoor dat de verzorgingsstaat kon worden uitgebreid.⁴⁹ Deze ontwikkelingen waren kenmerkend voor vrijwel alle West-Europese landen. Hoewel zij hun stempel drukten met de sociale zekerheid, verloren autoriteiten overal aan gezag, werden taboes doorbroken, en veranderden normen en waarden.⁵⁰ In de westerse

---

⁴⁰ Blom, ‘Nederland sinds 1830’, 433.

⁴¹ Van Ussel, *Leven in Communes*, 24.

⁴² Kennedy, *Nieuw Babylon*, 258.

⁴³ Ruud Abma, *Jeugd en tegencultuur. Een theoretische verkenning* (Nijmegen 1990) 129.

⁴⁴ Blom, ‘Nederland sinds 1830’, 433.

⁴⁵ Kennedy, *Nieuw Babylon*, 106.

⁴⁶ Ibidem, 128.

⁴⁷ Ibidem, 128 – 129.

⁴⁸ H.F.J.M. van den Eerenbeemt, ‘Inleiding: het historisch kader’ in: H.F.J.M. van den Eerenbeemt, *Geschiedenis van Noord-Brabant. Deel III. Dynamiek en expansie 1945 – 1996* (Amsterdam, 1997) 13 – 19, aldaar 15.

⁴⁹ Hans Righart, *De eindeloze jaren zestig. Geschiedenis van een generatieconflict* (Amsterdam 1995) 13.

⁵⁰ Arthur Marwick, *The Sixties: Cultural Revolution in Britain, France, Italy, and the United States, c.1958-c.1974* (New York 1998) 3.

wereld hing, kortom, een atmosfeer van verandering.⁵¹ Deze ging gepaard met een utopische toekomstvisie. In de globaliserende wereld met een snel uitgebouwde consumptiecultuur, zochten groepen naar alternatieven waarin kleinschaligheid, het dagelijkse leven en respect voor de leefomgeving centraal stonden. Als een vorm van cultuurkritiek werd hierdoor door sommige groepen voor een communale vorm van leven gekozen.⁵²

Waar dit hoofdstuk de periodes arbitrair verdeelt aan de hand van decennia, zijn deze grenzen natuurlijk niet zo strikt. Zo spreken verschillende historici over de jaren zestig als een periode die langer duurde dan tot 1970. Wat vaststaat, is dat het gevoel dat verbonden wordt aan de jaren zestig en de atmosfeer van verandering niet strikt eindigde met de komst van de jaren zeventig.⁵³ Velen spreken dan ook van de ‘lange jaren zestig’.⁵⁴

Hoewel de tweede feministische golf eind jaren zestig opkwam, plukten groepen die zich tot dan toe gemarginaliseerd hadden gevoeld daarvan vooral in de jaren zeventig de vruchten.⁵⁵ Onder invloed van de linkse regering van Joop den Uyl, die enkele vrouwengroeperingen subsidieerde, veranderden opvattingen over seksualiteit, huwelijk, gezin en de positie van vrouwen in de samenleving en op de werkvloer.⁵⁶ Diezelfde regering zorgde overigens ook voor een milder beleid ten aanzien van softdrugs. Desondanks was het op politiek gebied een onrustige tijd. De oliecrises van 1973 en 1979 waren niet goed voor de economie. Net als in andere West-Europese landen nam bovendien de werkgelegenheid in de industrie rap af en kwam de dienstensector op. Desalniettemin was de arbeidsmarkt van Nederland relatief rustiger dan in omliggende landen.⁵⁷ Ontwikkelingen die al in de jaren zestig waren ingezet, zoals ontzuiling, ontkerkelijkheid en deconfessionalisering zetten door.

Door de oliecrises verdween het optimisme van de jaren zestig en maakte dat gevoel gedurende de jaren zeventig plaats voor pessimisme en uitzichtloosheid.⁵⁸ Wat daaraan voorafging en aan bijdroeg was het wetenschappelijk rapport van de Club van Rome in 1972: *De grenzen aan de groei*. Dit in Nederland veelgelezen rapport bracht onder de aandacht dat de mensheid de wereld aan het vervuilen was en grondstoffen aan het uitputten.⁵⁹ Zuinig zijn, dat toch al noodzakelijk was door de oliecrises, werd dus hip.

---

⁵¹ Blom, ‘Nederland sinds 1830’, 432 - 433.

⁵² Geert Buelens, *De jaren zestig. Een cultuurgeschiedenis* (Amsterdam 2018) 822.

⁵³ Righart, *De eindeloze jaren zestig*, 15.

⁵⁴ Ibidem, 12-17.

12-17 De eindeloze jaren zestig righart

⁵⁵ Kennedy, *Een beknopte geschiedenis van Nederland*, 353; Wilbert Schreurs, *So 70's. De jaren zeventig van Abba tot zitkuil* (Amsterdam 2016) 80 - 84.

⁵⁶ Friso Wielenga, *Geschiedenis van Nederland. Van de Opstand tot heden* (Stuttgart 2012) 343.

⁵⁷ Kennedy, *Een beknopte geschiedenis van Nederland*, 355.

⁵⁸ Mulder, Doedens en Kortlever, *Geschiedenis van Nederland*, 267.

⁵⁹ Ibidem 272.

In de jaren tachtig ging het langzamerhand beter met de economie. Desalniettemin was de woningnood nog allesbehalve over. Dat leidde tot spanningen. De Piersonrellen in Nijmegen in 1981 zijn daarvan een voorbeeld. De infrastructuur in het Land van Cuijk zorgde ervoor dat het gebied bovendien sterk op Nijmegen gericht was. Dat kwam door een directe spoorverbinding tussen Nijmegen en Boxmeer die daar al ca. 150 jaar ligt en een snelwegverbinding die stamt uit 1986.⁶⁰

Naarmate de jaren tachtig vorderden verdween de polarisatie van de decennia daarvoor. Het neoliberalisme kwam op. De markt kreeg meer ruimte en de overheid liet zich sterk inspireren door het bedrijfsleven. Uitvoering werd getoetst aan de hand van effectiviteit en vooral efficiëntie.⁶¹ Op politiek gebied werden ideologieën langzaam losgelaten en kwam de sobere en pragmatische kant van de Nederlandse politiek terug.⁶² Het typerende poldermodel werd gecreëerd. De politiek van de principiële verzorgingsstaat maakte plaats voor managementdenken, ideologie voor efficiëntie.⁶³

In de jaren negentig werd deze politiek voortgezet. De privatisering, die eind jaren tachtig in gang was gezet, werd bekrachtigd. Door de sterke economische groei die eveneens eind jaren tachtig was aangevangen, werd overdadig consumeren steeds gewoner. In 1994 kwam het eerste paarse kabinet aan de macht onder leiding van Wim Kok. Voor het eerst was er geen christelijke partij vertegenwoordigd. Desalniettemin zorgde dat niet voor een sterke progressieve koers. De drugswetgeving werd zelfs strenger. Door het poldermodel en economische voorspoed was de periode van de paarse kabinetten relatief rustig.

Lokaal veranderde er voor Rijkevoort wel veel, door de gemeentelijke herindeling in 1994. Wanroij, de gemeente waartoe Rijkevoort behoorde, ging op in de gemeentes Sint Anthonis en Boxmeer. Rijkevoort werd door Boxmeer ingelijfd.

---

⁶⁰ Wiel van Dinter, Dick Jetten en René Klaassen, *Een eeuw vooruit. Hoe mobiliteit de regio Boxmeer – Cuijk – Gennep veranderde* (Boxmeer 1998).

⁶¹ Kennedy, *Een beknopte geschiedenis van Nederland*, 366.

⁶² *Ibidem*, 365.

⁶³ *Ibidem*, 366 - 367.

Oeffelt

Het begin: behoefte aan ontmoetingsplekken met gelijkgestemden

Waar voor veel studenten universiteiten belangrijke ontmoetingsplekken waren, was dat voor jonge adolescenten in het Land van Cuijk anders. De organisatie voor Katholieke Werkende Jongeren (KWJ) vormde daar begin jaren zeventig een trefpunt voor de alternatieve jeugd.⁶⁴ Deze organisatie had onder meer een vestiging in Boxmeer aan de Veerstraat.⁶⁵ De oude boerderij, waarin de KWJ zich vestigde, was een soort jongerencentrum. Typisch voor de KWJ lijkt te zijn dat jongeren de organisatie anders gingen betitelen; 'katholieke' werd vervangen door 'kritisch'. De KWJ zou later opgaan in de jongerenvakbond van de FNV. Aan de Veerstraat vonden deze gelijkgestemde jongeren een plek om met elkaar te praten over onderwerpen die hen bezighielden.

Een andere ontmoetingsplek die in het bijzonder belangrijk was voorafgaand aan de kraak van de Oeffeltse boerderij, was bij het echtpaar Henk en Hedwig. Zij ontvingen veel alternatieve jongeren bij hen thuis. Er werd koffiegedronken, geschaakt en, zij het buiten de deur in de bossen, geblowd. Deze onafhankelijke plek bood jeugdigen de kans om hun ideeën uit te wisselen. De individuen die hier kwamen waren geen probleemjongeren, al is het goed mogelijk dat het gros van de omgeving toentertijd dat wel zo zag.⁶⁶ Veel jongeren die daar kwamen waren vroegtijdige schoolverlaters of weglopers. Dat waren toen geen ongewone verschijnselen.⁶⁷ Vermoedelijk kwam dat doordat het respect van de jeugd ten opzichte van het gezag sterk afnam.⁶⁸ Daarom zochten steeds meer jongeren en jongvolwassenen naar woonruimte.

De lange jaren zestig, kraak, 'freaken' en de muziek

Hoewel in studies over de jaren zestig met name stedelijk gebied aandacht krijgt, in het bijzonder Amsterdam, bereikte het gevoel van verandering ook rurale gebieden zoals het Land van Cuijk. Veel jongeren wilden ontsnappen aan 'dat benauwde gevoel' van de thuissituatie.⁶⁹ Volgens Annelies, die op dat moment woonachtig was in Zuid-Limburg en in 1975 zou aansluiten bij de Sambeekse woongroep, werd dat gevoel goed beschreven door *De Avonden* van Gerard Reve.⁷⁰ Een generatie was 'op drift' en zette zich af 'tegen de vorige generatie'.⁷¹ Dit bevestigt het beeld van 'de lange jaren zestig'.

---

⁶⁴ Interview Jan, bijlage 1, 03:54.

⁶⁵ Geurt Franzen, 'Sommigen hadden nog geprobeerd nette kleren aan te trekken voor trip naar provinciehuis. De commune in Oeffelt werd in 1971 vijandig bejegend, maar ook gedoogd', *Boxmeers Weekblad* (27 juli 1988).

⁶⁶ Interview Jan, bijlage 1, 09:12.

⁶⁷ Interview Jan, bijlage 1, 10:06; Franzen, 'De commune in Oeffelt', *Boxmeers Weekblad*: Stuij, burgemeester van Oeffelt, wijst erop dat in 1971 al 26 jongeren zijn weggelopen in het Land van Cuijk, dat waren ca. zes jongeren per maand.

⁶⁸ Franzen, 'De commune in Oeffelt', *Boxmeers Weekblad*.

⁶⁹ Interview Annelies, Rijkevoort, 28 november 2018, geïnterviewd door Willem Baltussen, bijlage 2, 37:45.

⁷⁰ Ibidem, 37:45.

⁷¹ Interview Huub, Rijkevoort, 28 november 2018, geïnterviewd door Willem Baltussen, bijlage 3, 5:32, 6:13.

In het huis van Henk en Hedwig werden begin 1971 de plannen voor een kraak gemaakt. De reden hiervoor was vooral het gebrek aan woonruimte; er lijken geen gedeelde idealistische redenen ten grondslag te hebben gelegen aan de inname van het pand.⁷² In eerste instantie woonden in Oeffelt 11 personen, voornamelijk jongens.⁷³ Losbandige seksuele gedragingen speelden daar geen rol.⁷⁴ Binnen de groep werden verschillende soorten (soft)drugs gebruikt. Er lijkt geen sprake te zijn van stelselmatig gebruik, maar blowen was zeker een belangrijk facet van het (samen)leven en van het freaken.

Waar volgens Rosenwein emotionele gemeenschappen hun vocabulaire uitbreiden met eigen woorden om situaties te duiden, gebeurde dit ook in Oeffelt. Een voorbeeld hiervan is 'freaken'. Dit lijkt een essentieel onderdeel van het leven van de groepsleden.⁷⁵ Toentertijd werd freaken onder jongvolwassenen in positieve zin gebruikt om aan te duiden dat je uit je dak ging.⁷⁶ Als nu wordt gesproken over een freak bedoelt men een gek, met negatieve connotatie. Geert Buelens maakt in zijn overzichtsstudie naar de jaren zestig onderscheid tussen freaks en hippies.⁷⁷ Dit onderscheid maakten de bewoners van het kraakpand echter niet. Als voorbeeld van dat freaken noemt bewoner Jan dat ze met een 'Dafje' op lege banden over het fietspad naar Cuijk 'scheurden'.⁷⁸ Freaken was een leenwoord uit het Engels en in Nederlandse woordenboeken niet te vinden.⁷⁹ Het gebruik van een niet gereguleerd woord geeft blijk van een beperktheid van de Nederlandse taal voor de omschrijving van zaken die onder de groepsleden speelden.

De zelfverklaarde hippies luisterden veelal naar dezelfde muziek zoals The Byrds. Men realiseerde zich dat die muziek op hetzelfde moment uit de luidsprekers van een soldaat in Vietnam kon komen.⁸⁰ Dat zorgde voor een verbindend gevoel. De bewoners van het kraakpand namen natuurlijk ook muziek tot zich die idealen verkondigden die aansloten bij hun wereldbeeld. Maar ook lokale bandjes en podia verbonden gelijkgestemden. De Oeffeltse krakers waren gegroepeerd rondom de band Chock-Full: 'als die ergens moest optreden dan gingen wij allemaal mee.'⁸¹ Bands als Chock-Full konden optreden vanwege jongerencentra die door het hele land als paddenstoelen uit de grond schoten.⁸² Deze

---

⁷² Zie voor een foto krantenfoto van het kraakpand te Oeffelt bijlage 5: 'Ruiten gekraakte boerderij Oeffelt niet gesneuveld. Bewoners willen gesprek met bevolkingsgroepen', *De Gelderlander* (22 augustus 1971); Interview Jan, bijlage 1, 17:01.

⁷³ 'Nieuwe leefgemeenschap in boerderij te Oeffelt', *Gelderlander*.

⁷⁴ Interview Jan, bijlage 1, 1:00:10; VPRO, Het spoor terug, De commune 1: Wij wilden de wereld veranderen, https://www.vpro.nl/speel~POMS_VPRO_409843~de-commune-1-wij-wilden-de-wereld-veranderen-het-spoor-terug~.html (geraadpleegd 14 januari 2019) 8:31.

⁷⁵ VPRO, Het spoor terug 1, 20:54.

⁷⁶ Interview Jan, bijlage 1, 18:27.

⁷⁷ Buelens, *De jaren zestig*, 795.

⁷⁸ VPRO, Het spoor terug 1, 20:54; Interview Jan, bijlage 1, 18:27.

⁷⁹ C. Kruyskamp en F. de Tollenaere, *van Dale's nieuw groot woordenboek der Nederlandse taal* (1950); C. Kruyskamp, *van Dale. Groot woordenboek der Nederlandse taal. Deel I A – N* (Den Haag 1976); G. Geerts, H. Heestermans en C. Kruyskamp, *van Dale. Groot woordenboek der Nederlandse taal. Eerste deel A – I* (Utrecht 1984).

⁸⁰ Interview Jan, bijlage 1, 10:06.

⁸¹ Franzen, 'De commune in Oeffelt', *Boxmeers Weekblad*.

⁸² Interview Jan, bijlage 1, 10:06.

jongerencentra waren belangrijk voor bands omdat zij een plek vormden om te spelen. Poppodia als Doornroosje in Nijmegen, de Melkweg en Paradiso in Amsterdam en de Effenaar in Eindhoven zijn enkele voorbeelden van jongerencentra die uitgroeiden tot belangrijke poppodia. Ook het Land van Cuijk kreeg verschillende jongerencentra die muziek programmeerden en zo een belangrijke ontmoetingsplaats werden voor gelijkgestemde jongeren.⁸³ Muziek verbond (inter)nationale met lokale cultuur.

De krakers, de autoriteiten, de dorpsgenoten en de verhuizing

In Nederland reageerden de autoriteiten relatief mild op actiegroepen in de (lange) jaren zestig.⁸⁴ Dat gaat voor een deel op voor Oeffelt. Na de kraak van het pand bleek het in een verkoopprocedure te zitten tussen de Provinciale Staten en de eigenaar uit Haps. Toen de krakers contact opnamen met de Provincie, werd de gedupeerde Gerrit Brokx langs gestuurd.⁸⁵ In een ‘dikke Mercedes’ kwam Brokx naar Oeffelt.⁸⁶ Daar werd hij door de krakers ontvangen en deelde hij hun mee dat zij tot het moment dat het huis gesloopt werd, vanwege het opknappen van een kruispunt, mochten blijven. De milde reactie vanuit de Provinciale Staten past in het beeld zoals dat is geschetst door James Kennedy. Ook de burgemeester van Oeffelt Jaap Stuij, reageerde mild op de krakers.⁸⁷ Daarnaast hadden de jonge krakers goed contact met de ‘buurtagent’.⁸⁸ Maar het was niet alleen maar vriendelijkheid in Oeffelt. Dorpsgenoten reageerden minder enthousiast. Wethouder Coenen, die zich nog met paard en wagen verplaatste, was erg kritisch en sprak van ‘tuig’.⁸⁹ Daarnaast waren er enkele gewelddadige incidenten. Na de plaatselijke kermis, waar de jeugd massaal naar het bier greep, vond een belaging van het gekraakte pand plaats. Later werd nog geprobeerd het kraakpand in brand te steken. De voorvallen liepen beide met een sisser af.

In 1976 verklaarde de gemeente de oude boerderij, die in het kraaktijdperk geen opknapbeurt had gehad, onbewoonbaar. De laatste bewoners vertrokken toen. Een groep van zes was in 1972 al vertrokken.⁹⁰ In Oeffelt was er gebrek aan structuur en was het ‘een groot freakzootje’, zo vonden zij.⁹¹ Het freaken zorgde voor frictie omdat het een gestructureerd groepsleven in de weg stond. De emoties liepen hierdoor dusdanig hoog op, dat de zes leden vertrokken. Zij kochten een boerderij in Sambeek om daar meer gestructureerd te leven. Naar mijn verwachting zouden deze leden in Sambeek een emotionele

---

⁸³ Interview Jan, bijlage 1, 10:06; Interview Huub, bijlage 3, 7:19; Interview Jan, bijlage 1, 07:38.

⁸⁴ Kennedy, *Nieuw Babylon*, 129.

⁸⁵ Stichting Lothloriën, Archief Juridische procedures (ongeïventariseerd), brief van ‘bewoners dorpsstr. 1 Oeffelt’ aan ‘Heer Smits’ (21 januari 1972); Stichting Lothloriën, Archief Juridische procedures (ongeïventariseerd), brief van ‘J.H.G. Smits’ aan ‘J. Boeyen’ (4 februari 1972).

⁸⁶ Interview Jan, bijlage 1, 45:42.

⁸⁷ Ibidem, 41:19.

⁸⁸ Ibidem, 42:10.

⁸⁹ Ibidem, 41:19; ‘Ruiten gekraakte boerderij Oeffelt’, *Gelderlander*; Franzen, ‘De commune in Oeffelt’, *Boxmeers Weekblad*.

⁹⁰ Exacte datum is onbekend.

⁹¹ VPRO, Het spoor terug 1, 21:22.

gemeenschap vormen. Ze deelden in Oeffelt namelijk de ergernis jegens de mate van freaken en de emoties om te doen beslissen naar Sambeek te verhuizen.

Sambeek

De bewoners, de autoriteiten en de dorpsgenoten

Waar de band met de inwoners van het dorp Oeffelt moeizaam was, nam dit naarmate langer in Sambeek werd geleefd een hartelijkere vorm aan. Een belangrijk verschil met Oeffelt was dat de woning niet gekraakt maar gekocht werd.⁹² In eerste instantie voelden de bewoners zich 'niet geaccepteerd maar wel gedoogd'.⁹³ Naarmate zij langer in Sambeek leefden werden de bewoners opgenomen in de gemeenschap. Dat komt onder meer door de centrale ligging, de regionale bijbaantjes en doordat goed contact met de buurt werd onderhouden.⁹⁴ Daarnaast kende Sambeek niet de stugge 'peelmentaliteit' waardoor nieuwelingen makkelijker werden ontvangen.⁹⁵ De hartelijkheid van de band met dorpsgenoten blijkt wanneer de groep Sambeek verlaat. Toen eind december 1980 het huis verkocht was 'hebben de mensen echt menig traantje gelaten'.⁹⁶ In tegenstelling tot de periode Oeffelt en Rijkevoort, kenden de groepsleden in Sambeek amper problemen met de gemeente.⁹⁷ Mogelijk bestond er een correlatie tussen de dorpsband en gemeenteproblematiek per dorp.

Het Huis "SAMBEEK"												
1972	1973	1974	1975	1976	1977	1978	1979	1980	1981			
JAN	JAN	JAN	Jan	Jan	Jan	Jan	Jan	Jan	Jan	Jan	Jan	Jan B.
4 Rinel	Rinel	Rinel	3 12 Rinel	Rinel	Rinel	5		11 Rinel	Rinel			Rinel
4 Tiny	Tiny	12										
4 Domp	Domp	12										
5 Kilty	Kilty	12										
6 Trees	Trees	12										7 Trees
	1 Geert	5										
	3 Boy	Boy	Boy	Boy	Boy	7						
	3 Libo	11										
	6 Sjeke	12										7 Sjeke
	7 Laila	Laila	Laila	Laila	Laila	7		1 Laila	Laila	1		1
	8 Huub	Huub	Huub	Huub	Huub	8	Huub	Huub	Huub	Huub	Huub	Huub
		11 Max	Max	Max	Max	8	Max	Max	Max	Max	Max	Max
			8 Annelies	Annelies	Annelies	8	Annelies	Annelies	Annelies	Annelies	Annelies	Annelies
			9 Theo	Theo	Theo	9	Theo	Theo	Theo	Theo	Theo	Theo
				4 Don	Don	7		1 Don	Don	1		1
				10 Paul	Paul		Paul	Paul	Paul	Paul	Paul	Paul
					1 Toos	7						
					10 Riekske		Riekske	Riekske	Riekske	Riekske	Riekske	Riekske
					11 Margot		Margot	Margot	Margot	Margot	Margot	Margot
						2 Geert		Geert	Geert	Geert	Geert	Geert
								11 Tim	Tim	Tim	Tim	Tim
								7 Marieke	Marieke	Marieke	Marieke	Marieke
								12 Anneke	Anneke	Anneke	Anneke	Anneke
								12 Toon	Toon	Toon	Toon	Toon
												4 Peter
												5 Jan H.
												12 Ger

om niet te vergeten:
11 december 1980
Rinel, Peter +
Margot
en
Annelies.

13 december
hebben we
afgevoerd
13 december
verkeken we
Sambeek

98

⁹² Interview Jan, bijlage 1, 44:06.

⁹³ Ibidem, 43:53.

⁹⁴ Interview Jan, bijlage 1, 39:20.

⁹⁵ Interview Annelies, bijlage 2, 20:20; Interview Huub, bijlage 3, 18:35, 19:26.

⁹⁶ VPRO, Het spoor terug 1, 46:10.

⁹⁷ Interview Jan, bijlage 1, 48:30.

⁹⁸ Stichting Lothloriën, Archief 'losse stukken' (ongeinventariseerd), voorkant tijdschrift van groepsleden tussen 1972 - 1981. Ten behoeve van de leesbaarheid, is de kleur veranderd. Het origineel is terug te vinden als bijlage 4a.

Structuur vs. freaken, gemeenschap vs. individualisme

In 1972 maakten zes mensen vanuit Oeffelt de overstap naar een steviger huis in Sambeek, in de buurt van Boxmeer.⁹⁹ Zij verkozen een structureler groepsleven boven de ‘freaksfeer’ van Oeffelt.¹⁰⁰ Zij kozen voor de woonvorm ‘commune’ met totale gemeenschap van goederen.¹⁰¹ Dat betekende voor de groepsleden dat alles werd gedeeld: geld, kleren, eten en andere bezittingen.¹⁰² Slechts de slaapkamers waren individueel. Naarmate de bewoners langer samenleefden, nam de intensiviteit van het delen af. Van de gemeenschap van goederen werd langzaam afstand genomen. Daarnaast kregen enkele bewoners behoefte aan privéruimtes. Aan de maatschappelijke tendens van individualisering, konden de groepsleden zich niet onttrekken: ‘(...) dat toen al dat tijdsbeeld inzette van meer individualisme als reactie op dat gezamenlijke hippieproject’.¹⁰³

Gedurende de periode Sambeek wisselde de groep vaak van samenstelling.¹⁰⁴ Leden vertrokken, kwamen en sommigen keerden terug. Enkele leden die vertrokken belandden in andere woongroepen zoals op het platteland van Groningen.¹⁰⁵ De toetreding van leden berustte veelal op toeval, bijvoorbeeld door het aangaan van relaties met groepsleden.¹⁰⁶ Na toetreding volgde een proefperiode waarna de leden in een vergadering beslisten of de nieuwkomer mocht blijven.

Voor inkomen zorgden diverse leden van de groep op verschillende manieren. Jan was de enige met een vaste voltijdsbaan, als jongerenwerker bij Doornroosje in Nijmegen.¹⁰⁷ Andere groepsleden zorgden voor inkomen met (bij)baantjes in de regio of over de grens in Duitsland of dankzij studiefinanciering.¹⁰⁸ Deze waren meestal van korte duur.¹⁰⁹ Het verdiende inkomen ging onder meer terug naar de vader van Jan, die de hypotheek verschaft had voor het huis. Wanneer leden niet onder contract werkten, verrichtten zij taken in of om het huis; van huishouden tot verbouwen, van (moes)tuin tot financiën, zoveel mogelijk werd zelf gedaan.¹¹⁰

Hoewel over de woongroep de gekste verhalen de rondte deden, meenden de bewoners dat zij zich niet radicaal anders gedroegen dan regiogenoten.¹¹¹ Op seksueel gebied was de groep niet experimenteel. Monogame relaties waren de norm.¹¹² In het geval van drugs week de groep meer af van de

---

⁹⁹ Zie voor foto bijlage 6: Stichting Lothloriën, Archief J. Boeijen (ongeinventariseerd), foto van het huis van de woongroep in Sambeek, ca. 1975.

¹⁰⁰ VPRO, Het spoor terug 1, 23:10.

¹⁰¹ Interview Huub, bijlage 3, 1:18:03.

¹⁰² Ibidem 1:18:19; VPRO, Het spoor terug 1, 26:00.

¹⁰³ Interview Huub, bijlage 3, 28:55.

¹⁰⁴ Zie tijdslijn op voorgaande pagina en bijlage 4a.

¹⁰⁵ Interview Jan, bijlage 1, 1:31:15.

¹⁰⁶ Interview Annelies, bijlage 2, 5:35.

¹⁰⁷ Interview Jan, bijlage 1, 52:00.

¹⁰⁸ VPRO, Het spoor terug 1, 27:14; Interview Annelies, bijlage 2, 10:48.

¹⁰⁹ Interview Jan, bijlage 1, 50:20.

¹¹⁰ Interview Huub, bijlage 3, 3:38.

¹¹¹ Interview Annelies, bijlage 2, 8:36.

¹¹² Interview Huub, bijlage 3, 35:48.

maatschappelijke norm. De groep verbouwde zelf wiet in haar moestuintje voor eigen gebruik.¹¹³ Desondanks was het drugsgebruik in het Sambeekse pand ‘onschuldig’. Meestal bleef het bij een joint. Problematische verslavingen binnen de groep zijn niet bekend. Wel namen de bewoners drugsverslaafden in huis om deze te helpen afkicken.¹¹⁴ Dat deed de groep overigens ook al in Oeffelt.¹¹⁵ De man-/vrouwverhoudingen binnen de woongroep waren niet bewust progressief. Hoewel men afstand nam van het patriarchale huishouden en vrouwen en mannen elkaar als gelijken behandelden, voerden vrouwen veelal de klassieke taken uit zoals koken en huishouden.¹¹⁶ De groepsleden verschilden dus het meest van de maatschappelijke normen in de totale gemeenschap van goederen en het bewonen van één huis.

Idealen: gedeeld in woorden

Waar verwacht wordt dat leven in een woongroep gepaard gaat met sterke overeenstemmende idealen, blijken deze te ontbreken onder de bewoners in Sambeek. De beschikbare bronnen uit de periode Sambeek geven weinig informatie. Tijdens vergaderingen lijkt met name Jan zijn idealen te hebben willen nastreven.¹¹⁷ Deze waren in zijn geval met grote regelmaat politiek geladen.¹¹⁸ Andere bewoners gaven volgens de bronnen minder aandacht aan idealen. Zowel in het radio-interview uit 1991 als tijdens de interviews die ik in 2018 met hen had, hadden ze moeite om hun idealen te duiden. Zo zegt Annelies: ‘Er waren meer groepen en die waren veel ideologischer dan wij. Wij waren meer een stel hippies bij elkaar. Een soort levensgevoel hadden wij.’ Het is een mogelijkheid dat leden juist afstand hebben genomen van het bewust nastreven van idealen als reactie op de hardnekkigheid van het nastreven ervan door Jan. Ook het intensief samenleven speelde daarin ongetwijfeld een rol.

Desalniettemin hadden andere groepsleden wel degelijk (politieke) idealen. Alleen al uit de keuze om te leven in groepsverband, spreekt een zeker ideaal. Bewoners waren tevreden met kleinere leefruimtes en het delen van goederen, ‘het eenvoudige leven’.¹¹⁹ Zelfs toen privéruimtes en –bezit toenamen, stond dat niet in verhouding tot het bezit van reguliere huishoudens. Daarnaast blijkt uit bepaalde beslissingen een wereldvisie. Zo geeft het opvangen van drugsverslaafden blijk van tolerantie en zorgzaamheid. Maar

---

¹¹³ Zie bijlage 7: Stichting Lothloriën, Archief J. Boeijen (ongeïventariseerd), foto van de moestuin van de woongroep in Sambeek met op de achtergrond, tussen de wietplanten, de kerk van Sambeek, ca. 1975.

¹¹⁴ Archief Notulen van besluiten genomen op wekelijkse bijeenkomsten van leefgemeenschap Sambeek 30-1-’75 t/m 15-8-’82, vergadering 1 februari 1976. Op 1 februari 1976 wordt ‘Rooie Peter’ uit huis gezet vanwege de drukte. Eerder had de drugsverslaafde ‘Petertje Freak’ in Sambeek gewoond. Daarna zijn geen gevallen van opgenomen drugsverslaafden meer bekend.

¹¹⁵ Interview Jan, bijlage 1, 13:55.

¹¹⁶ Interview Huub, bijlage 3, 31:20.

¹¹⁷ Zie bijvoorbeeld: Archief Notulen van besluiten genomen op wekelijkse bijeenkomsten van leefgemeenschap Sambeek 30-1-’75 t/m 15-8-’82, vergadering 19 december 1976.

¹¹⁸ Zie bijvoorbeeld: Archief Notulen van besluiten genomen op wekelijkse bijeenkomsten van leefgemeenschap Sambeek 30-1-’75 t/m 15-8-’82, vergadering 27 juni 1978.

¹¹⁹ VPRO, Het spoor terug, De commune afl. 2: Wij hebben nu eenmaal bezitsdrang, https://www.vpro.nl/speel~POMS_VPRO_415079~de-commune-afl-2-wij-hebben-nu-eenmaal-bezitsdrang-het-spoor-terug~.html (geraadpleegd 14 januari 2019) 53:15; Interview Annelies, bijlage 2, 14:07.

ook het duurzaam leven naar aanleiding van het rapport van de Club van Rome getuigt van een politiek ideaal: ‘dat we geen plastic zakken zouden gebruiken (...) net toen dat rapport van de Club van Rome was uitgekomen (...) het moet anders op de hele werelddol natuurlijk’¹²⁰ Ook werd meegedaan aan krakersprotesten in Nijmegen, ook wel bekend als de Piersonrellen.¹²¹ De bewoners hadden dus wel degelijk gedeelde idealen.

Het lijkt echter dat de groepsleden idealen op macroniveau deelden, maar deze op microniveau op een andere manier wilden verwezenlijken. Op abstract niveau deelden de bewoners idealen als vrijheid, leven in gemeenschap en concreter eerlijk delen. ‘Nou, we wilden wel dingen samen doen. Eigenlijk dat samendoen vooral. Maar hoe dat dan vorm moest krijgen, dat was voor ons allemaal nog vrij onduidelijk. (...) Ik vond het prettig om met meer mensen te zijn, die op dezelfde manier in het leven stonden.’¹²² De bewoners hadden echter andere ideeën over het operationaliseren van deze opvattingen. Een voorbeeld was de dagelijkse avondmaaltijd: ‘de een at veganistisch, de ander vegetarisch en de ander wilde veel vlees eten’.¹²³ Daardoor liepen emoties soms hoog op en namen negatieve gevoelens soms de overhand, terwijl alle bewoners deelden dat ‘liefde voor elkaar’ en niet ‘kwaadsprekerij’ de basis diende te zijn voor het samenleven in hun gemeenschap.¹²⁴

Daardoor leidden ogenschijnlijk onschuldige situaties tot wrijving en conflict. De ‘koffiecrisis’, ook wel de ‘koffie-explosie’ genoemd, is daar een voorbeeld van.¹²⁵ Hier zorgde een opmerking van Annelies over het koffiegebruik, dat op de kosten drukte, voor ‘echt een crisis’ waardoor ‘drie of vier man tijdelijk uit huis zijn geweest’.¹²⁶ Deze conflictsituatie ging ‘uiteindelijk toch wel om meer’ dan het kleine pijnpunt.¹²⁷ Dergelijke kwesties legden de gehele problematiek van het samenleven bloot: ze deelden abstracte waarden, maar wisten zich geen raad hoe deze in praktijk vorm te geven. Ook hadden ze andere ideeën over hoe belangrijk het was om je als individu aan je opvattingen te houden. Enerzijds vonden groepsleden ‘eenvoudig leven’ belangrijk en gingen ze in tegen ‘al die consumptie’. Anderzijds wilden sommige bewoners niet ‘minder koffiedrinken of goedkopere koffie’ en wel ‘veel vlees’.¹²⁸

Conflictsituaties gepaard met emoties

De vergaderingsnotulen gaven veel van deze conflictsituatie weer. Waar deze menigmaal startten met onschuldige probleempunten, waren ze niet los te zien van onderliggende ontwikkelingen zoals

---

¹²⁰ Interview Huub, bijlage 3, 13:38.

¹²¹ Ibidem, 1:11:47.

¹²² Interview Annelies, bijlage 2, 6:45.

¹²³ Ibidem, 18:31.

¹²⁴ Stichting Lothloriën, Archief ‘losse stukken’ (ongeïventariseerd), brief van ‘Jan’ aan ‘Rinelle’ (2 augustus 1977); Stichting Lothloriën, Archief ‘losse stukken’ (ongeïventariseerd), brief van ‘Laila’ aan ‘Huub Annelies Jan en Paul’ (17 juli 1977).

¹²⁵ Interview Annelies, bijlage 2, 48:05; VPRO, Het spoor terug 1, 33:30.

¹²⁶ Interview Annelies, bijlage 2, 48:05.

¹²⁷ Ibidem, 48:05.

¹²⁸ Interview Annelies, bijlage 2, 14:07, 48:05, 18:03, 14:07.

individualisatie. Dit uitte zich doordat afstand werd genomen van de gemeenschap van goederen en de toenemende drang naar en het realiseren van meer privéruimtes. Hoewel de conflictsituaties gepaard gingen met ‘emotionele vergaderingen’, werden deze maar weinig specifiek genotuleerd.¹²⁹

Zo’n conflictsituatie leverde een briefwisseling tussen bewoners op die volgde in de zomer van 1977. Het was niet gebruikelijk dat vertrekkende leden geld kregen ter compensatie voor de geleverde bijdrage aan de leefgemeenschap. Hiermee waren verschillende groepsleden het niet eens, en zeker niet het aantal dat op het punt stond te vertrekken. De vertrekkende leden wilden op een andere plek een nieuwe gemeenschap stichten. Dat getuigt er wederom van dat de eerder genoemde abstracte idealen overeenstemmend waren, maar dat de bewoners in de vertaalslag naar de praktijk andere ideeën hadden over hoe deze opvattingen gerealiseerd dienden te worden. Na een emotionele vergadering besloot een deel van de groep een brief te schrijven om de volgende reden: ‘afdwalingen en emotionele uitlatingen (...) stonden de duidelijkheid in de weg’, waarop de briefwisseling startte.¹³⁰

Uit de notulen en de briefwisselingen blijkt dat de situatie dusdanig was geëscaleerd, dat negatieve emoties de boventoon voerden in de onderlinge gesprekken. Dat vond niemand wenselijk. Zo beperkte het de mogelijkheden tot een duurzame vriendschappelijke verstandhouding en zorgde het voor wrijving in onderlinge relaties waardoor van oprechte liefdevolle emoties onderling geen sprake was.¹³¹ Relaties waren dus verbitterd, die volgens de groepsleden als basis ‘liefde voor elkaar’ diende te hebben.¹³² In een van de overgebleven brieven uitte Laila haar gevoelens, die de situatie samenvatte: ‘Laten we onze gedachten niet vertroebelen met kwaadsprekerij van elkaar, dit maakt een oplossing en, later misschien, een nieuwe vriendschap steeds onmogelijker. En daar zou ik het hardste op flippen. Echt niet op mijn aandeel, waar ik naar kan fluiten, maar wel op het idee dat wat eens ook mijn ideaal was, veranderd is in een grote desillusie, een karikatuur. Ik moet er niet aan denken dat het zover zal komen. Alleen samen kunnen we dit voorkomen. Als we samen willen praten over een oplossing, komt die er ook zeker.’¹³³ De vertaalslag van de gedeelde idealen naar de praktijk was dusdanig moeilijk, dat gevreesd werd dat het ‘experiment’ mislukt was.¹³⁴

---

¹²⁹ Stichting Lothloriën, Archief ‘losse stukken’ (ongeïventariseerd), ‘Open brief aan alle leden van de groep ‘‘Sambeek’’’ (1977).

¹³⁰ Ibidem.

¹³¹ Stichting Lothloriën, brief van ‘Laila’ aan ‘Huub Annelies Jan en Paul’: ‘Het is niet goed deze dingen met de mantel des liefde te bedekken. Daarom vind ik het ook zo moeilijk als ik jullie tegenkom zonder erover te kunnen praten. Het gewoon-doen, het vriendelijk-zijn, krijgt iets onwaarschijnlijk, logisch natuurlijk, het kan niet echt zijn. Maar ik zit daar dus wel mee.’

¹³² Citaat uit: Stichting Lothloriën, brief van ‘Jan’ aan ‘Rinelle’. Deze bewering blijkt verder uit brieven van Laila en Theo: Stichting Lothloriën, brief van ‘Laila’ aan ‘Huub Annelies Jan en Paul’; Stichting Lothloriën, Archief ‘losse stukken’ (ongeïventariseerd), brief van ‘Theo’ (2 juli 1977).

¹³³ Stichting Lothloriën, brief van ‘Laila’ aan ‘Huub Annelies Jan en Paul’.

¹³⁴ Stichting Lothloriën, ‘Open brief’.

Redelijkheid vs emoties

Om deze ‘desillusie’ tegen te gaan, grepen bewoners terug op de redelijkheid die leidend moest zijn in de officiële besluitvorming. Emoties die de boventoon voerden, stonden dat in de weg.¹³⁵ De redelijkheid omarmen was noodzakelijk, omdat emoties niet gedeeld waren. Vandaar ook dat emoties in de officiële bronnen een ondergeschikte rol spelen, terwijl met grote regelmaat de emoties hoog op bleken te lopen. Dit was de opmaat naar het formaliseren van de gemeenschap. De bewoners wilden graag samenleven, maar ze wisten niet hoe en konden dit maar moeilijk uitleggen. Dat leidde tot frictie, en strookte met de geambieerde liefdevolle manier van samenleven. Daardoor bleek het noodzakelijk om de gemeenschap te formaliseren, hoewel sommige bewoners tegenstribbelden. Uit een brief, waarin gepoogd wordt ‘feitelijk’ te zijn, blijkt dit: ‘Deze manier maakt het ons makkelijker duidelijk te zijn en zakelijk (dit laatste is iets, waar we jammer genoeg altijd wat afkerig van geweest zijn)’.¹³⁶ De notulen, die vrij zakelijk van aard zijn, vormden al een aanwijzing voor de formalisering. Daarnaast kregen de bewoners zeggenschap over hun eigen geld.¹³⁷ De leden werkten bovendien aan de komst van een stichting, die eind jaren zeventig werd gerealiseerd.¹³⁸ In Rijkevoort zou uiteindelijk zelfs een advocaat in dienst worden genomen in de strijd tegen de gemeente.

Naast conflictsituaties, werden verwoede pogingen gedaan om te werken aan het samenleven. Een voorbeeld hiervan was de afspraak gezamenlijk om negen uur op te staan, samen te ontbijten en daarop de dag ‘zinnig’ te beginnen.¹³⁹ In eerste instantie bleek het meer gestructureerde leven positief te zijn voor ‘de spirit’.¹⁴⁰ Het intensiever samenleven leidde tot een ‘gezamenlijk gevoel’, waarin we een overeenstemmende emotie zien. Uiteindelijk bleken de bewoners teveel moeite te hebben met de inperking van vrijheid, onder meer door de vroegte van het opstaan en verviel men in oude patronen. De gedeelde idealen, vrijheid en leven in gemeenschap, stonden elkaar hier dus in de weg. Opvallend was ook de weinig succesvolle poging tot bidden vóór het avondeten.¹⁴¹ Zowel gedragingen als terminologie, ‘de spirit’, werden ontleend aan religie, wat aantoont dat de vrijbuiters, die zich identificeerden met *De Avonden*, echt zoekende waren.

---

¹³⁵ Stichting Lothloriën, ‘Open brief’.

¹³⁶ Ibidem.

¹³⁷ Belangrijk in dezen is de vergadering van 11 oktober 1976. Vanaf dan gaan bewoners individueel huur betalen en is geld dus geen gemeenschappelijk bezit meer: Stichting Lothloriën, Archief Notulen van besluiten genomen op wekelijkse bijeenkomsten van leefgemeenschap Sambeek 30-1-’75 t/m 15-8-’82, vergadering 11 oktober 1976.

¹³⁸ Stichting Lothloriën, Archief Juridische procedures (ongeinventariseerd), boekje ‘Woongroep in Rijkevoort’ (1982). De stichting heet ‘Lothloriën’.

¹³⁹ Stichting Lothloriën, Archief Notulen van besluiten genomen op wekelijkse bijeenkomsten van leefgemeenschap Sambeek 30-1-’75 t/m 15-8-’82, vergadering 10 juli 1978.

¹⁴⁰ Ibidem.

¹⁴¹ Stichting Lothloriën, Archief Notulen van besluiten genomen op wekelijkse bijeenkomsten van leefgemeenschap Sambeek 30-1-’75 t/m 15-8-’82, vergadering 18 juli 1976.

Groepseigen idiomen

De groepsleden gebruikten bepaalde emotiewoorden frequent zoals freaken. Ondanks dat stichters van de Sambeekse woongroep vertrokken uit Oeffelt omdat daar teveel gefreakt werd, blijkt dit ook in Sambeek een essentieel onderdeel van hun leven, zij het in mindere mate.¹⁴² Het woord herbergde naast de eerder besproken definitie voor de bewoners ook een ongeschreven wet. Dat blijkt wanneer over Paul, een relatief jong groepslid, wordt gezegd: ‘omdat hij jonger is, moet hij ook de gelegenheid hebben om meer te freaken’.¹⁴³ Wanneer je dus in een jeugdige leeftijdsfase zat, moest je de ruimte krijgen om te freaken. Rosenwein zou in dit geval spreken van een *emotional script*, wat typisch is voor een *emotional community*.

Een ander groepseigen idioom dat frequent werd gebruikt is ‘flippen’. Nu duidt men daarmee meestal iemand die door het lint gaat. Wie woordenboeken die uitgegeven zijn in de jaren vijftig, zeventig en tachtig analyseert ziet echter een duidelijke ontwikkeling. In de jaren vijftig kwam het woord niet voor.¹⁴⁴ In 1976 wordt het woord gedefinieerd als: ‘figuurlijk gebezigd voor het ondervinden van een averechts effect door het gebruik van (te veel, te sterke) drugs’.¹⁴⁵ Acht jaar later is daar ‘in iets of iemand teleurgesteld raken, erop uitgekeken zijn’ aan toegevoegd.¹⁴⁶ Onder de bewoners werd het woord gebruikt voor alledaagse situaties, en getuigde het woord van de emotionele reactie op een situatie die als erg onprettig werd ervaren. Zo laat het citaat op de vorige bladzijde zien waarin Laila meldt ‘daar zou ik het hardste op flippen’.¹⁴⁷

De emotionele gemeenschap veranderde in Sambeek van aard. In Oeffelt zochten de vrijbuiters de vrijheid en deelden zij het belang dat zij hechtten aan freaken. Toch ontstond gaandeweg frictie doordat sommigen behoefte hadden aan meer structuur en minder freaken. Zij scheidden zich af en gingen naar Sambeek. Daar veranderde de emotionele gemeenschap en werd het complexer. Abstracte idealen werden gedeeld maar de vertaalslag naar de praktijk bleek lastig. Emoties liepen daarbij hoog op, maar bewoners deelden de opvatting dat emoties niet de boventoon mochten voeren bij de officiële besluitvorming. Vandaar dat deze in de officiële bronnen een ondergeschikte rol spelen. Dit was de opmaat naar het formaliseren van de gemeenschap.

---

¹⁴² Stichting Lothloriën, Archief Notulen van besluiten genomen op wekelijkse bijeenkomsten van leefgemeenschap Sambeek 30-1-’75 t/m 15-8-’82, vergadering 19 augustus 1976. Na een conflict over samenleven de conclusie getrokken: ‘Méér freaken’.

¹⁴³ Stichting Lothloriën, Archief Notulen van besluiten genomen op wekelijkse bijeenkomsten van leefgemeenschap Sambeek 30-1-’75 t/m 15-8-’82, vergadering 30 januari 1977.

¹⁴⁴ Kruyskamp en De Tollenaere, *Woordenboek* (1950).

¹⁴⁵ Kruyskamp, *Woordenboek* (1976) 679.

¹⁴⁶ Geerts, Heestermans en Kruyskamp, *Woordenboek* (1984) 778.

¹⁴⁷ Stichting Lothloriën, brief van ‘Laila’ aan ‘Huub Annelies Jan en Paul’.

Verhuizen

Vanaf 1976 speelde onder bewoners het idee om van één woonhuis over te gaan op een dorpje.¹⁴⁸ Daar kon men samenleven en toch individueel wonen. Langzamerhand kreeg dat, met de nodige moeite, meer en meer vorm. Uiteindelijk bleek de realisatie in Sambeek een ‘utopie’.¹⁴⁹ Het terrein was te klein en extra grond kopen bleek geen optie. Op 8 december 1980 werd daarom besloten een huis te kopen in Rijkevoort.¹⁵⁰ De Rijkevoortse boerderij bood meer mogelijkheden dan het huis in Sambeek. Acht dagen later kocht de stichting het pand en 29 december was hun huis in Sambeek verkocht. Hoeveel moeite de bewoners in Sambeek hadden om plannen van de grond te krijgen, zo snel was het huis in Rijkevoort gekocht.

---

¹⁴⁸ Stichting Lothloriën, Archief Notulen van besluiten genomen op wekelijkse bijeenkomsten van leefgemeenschap Sambeek 30-1-'75 t/m 15-8-'82, vergadering 30 augustus 1976.

¹⁴⁹ Interview Annelies, bijlage 2, 16:55.

¹⁵⁰ Stichting Lothloriën, Archief Notulen van besluiten genomen op wekelijkse bijeenkomsten van leefgemeenschap Sambeek 30-1-'75 t/m 15-8-'82, vergadering 8 december 1980.

Rijkevoort

Het dorpjesidee en de relatie met het dorp

In Rijkevoort kon het ‘dorpjesidee’ tot uitvoering worden gebracht. De stichting kocht een oude boerderij met genoeg grond, hokken en stallen.¹⁵¹ In de drang naar meer privéplekken konden de groepsleden de hokken en stallen ombouwen tot eigen woonruimtes. Dat ging echter niet zonder slag of stoot. Onaangenaam verraste burens, een onwelwillende gemeente en de naïviteit van de woongroepsleden bemoeilijkten de realisatie van het ‘dorpjesidee’.

Omwonenden waren onaangenaam verrast met de komst van de woongroep.¹⁵² Waar zij in Sambeek onderdeel waren geworden van het dorp, kwamen ze als vreemdelingen of ‘zigeuners’ met drie woonwagens Rijkevoort binnen.¹⁵³ Hoewel de ‘naïeve’ groepsleden moeite deden om contacten te leggen, is het aannemelijk dat een hardnekkige angst overheerste bij omwonenden.¹⁵⁴ Dit resulteerde er in dat omwonenden voortdurend klaagden bij de gemeente.¹⁵⁵

Vele briefwisselingen en rechtszaken met de gemeente kenmerkten de eerste tien jaar in Rijkevoort. De bewoners besloten ondanks waarschuwingen vanuit de gemeente door te bouwen, en namen daarvoor een advocaat in de arm. Uiteindelijk werd door de Raad van State besloten dat zes ruimtes mochten dienen als woning.¹⁵⁶ Toen de groepsleden toch meer ruimtes bleven bewonen, ondernam de gemeente Wanroij geen actie. Pas in 2007, toen Rijkevoort door een gemeentelijke herindeling tot de gemeente Boxmeer behoorde, werd de situatie officieel gelegaliseerd en daarmee juridisch erkend.

Samenleven in een dorpjesidee

In Sambeek toonde de mate van samenleven een afnemende tendens die gepaard ging met toenemende individualisering. Deze zette door in Rijkevoort. De gemeenschap breidde uit door de geboortes van kinderen. Dat zorgde ervoor dat leden opzoek gingen naar meer zekerheid en een vaste baan.¹⁵⁷ Deze tijdsbesteding buiten de woongroep, zorgde niet voor minder gemeenschapszin. Dat kwam onder meer doordat de kinderen speelden over het hele terrein en daarmee een impuls gaven aan het onderlinge contact. Begin jaren tachtig werd daarnaast door de bewoners nog regelmatig vergaderd vanwege de gemeentelijke problematiek. De spanningen die dat veroorzaakte brachten de groep dichter bij elkaar:

---

¹⁵¹ Zie voor foto bijlage 8: Stichting Lothloriën, Archief J. Boeijen (ongeïventariseerd), foto vooraanzicht van het woonhuis in Oeffelt, ca. 1985.

¹⁵² VPRO, Het spoor terug 2, 03:30.

¹⁵³ Zie voor foto van woonwagens bijlage 9: Stichting Lothloriën, Archief J. Boeijen (ongeïventariseerd), foto van personen die een woonwagen trekken of duwen te Rijkevoort, ca. 1985; Interview Annelies, bijlage 2, 22:50.

¹⁵⁴ Stichting Lothloriën, Archief Juridische procedures (ongeïventariseerd), brief van ‘de stichting Lothloriën’ aan ‘de Rijkevoortse Dorpsraad, p/a De Heer J. Thijssen’ (5 oktober 1983); Interview Annelies, bijlage 2, 20:20.

¹⁵⁵ Interview Huub, bijlage 3, 44:31.

¹⁵⁶ Stichting Lothloriën, Archief Juridische procedures (ongeïventariseerd), document Raad van State (17 mei 1989).

¹⁵⁷ Interview Huub, bijlage 3, 50:32; Interview Annelies, bijlage 2, 33:20.

‘(...) tijdens die strijd met de gemeente waren we nog wel heel hecht. Dan moest je ook wel’.¹⁵⁸ Naarmate men langer in Rijkevoort woonde, vergaderde men minder maar werden de vergaderingen emotioneler: ‘(...) die laatste vergaderingen, daar was echt altijd zoveel ruzie’.¹⁵⁹

Daarnaast lijken de groepsleden beïnvloed door maatschappelijke tendensen. De individualisering binnen de woongroep was al eerder ingezet. Maar ook aan maatschappelijke tendensen van de jaren tachtig en negentig konden de groepsleden zich niet onttrekken. Waar de bewoners vijftien jaar eerder al dan niet bewust ingingen tegen het kapitalisme door te kiezen voor gemeenschap van goederen, moesten de laatste resten hiervan plaatsmaken voor individueel bezit. En dat werd bepleit door het gebruik van een begrip, passend bij de tijdgeest, dat getuigt van een neoliberale en daarmee kapitalistische visie: privatisering. ‘(...) dat kwam bij ons binnen via een nieuw iemand, dat privatiseren. Terwijl wij dat gevoel helemaal niet hadden, wij wilden dingen samen (...)’ vertelde Annelies.¹⁶⁰ Het proces van privatisering speelde echter al langer onder bewoners. Al in de jaren zeventig werden meermaals conflicten uitgevochten over gemeenschap vs. individualisme waarin dat laatste de overhand nam. Uiteindelijk werd in praktijk afstand genomen van het samenleven en werden bewoners ‘milder’.¹⁶¹

Emotionele gemeenschap

In de voorgaande hoofdstukken waren de primaire bronnen immer geschreven van aard. Doordat in 1991 Arie Kleijwegt een radiodocumentaire maakte met twee afleveringen over de woongroep en daarin bewoners interviewde, kreeg ik voor deze periode de beschikking over gesproken primair bronmateriaal. De gesproken aard van dit bronmateriaal is van belang voor het zoeken naar emoties. Omdat emoties vaak fysiek zichtbaar worden gemaakt, worden zij ook manifest in geluid. Zo geeft het geluid van lachen, overslaande stemmen of huilen blijk van emoties die in geschreven bronnen juist moeilijker te achterhalen zijn.

Tijdens het radio-interview vraagt presentator Arie Kleijwegt aan Rien, de laatst toegetreden bewoonster, waarin de woongroep voor haar verschilt van een wijkje. Rien antwoordt dat ze de verschillen eigenlijk niet merkt. Dit leverde een gespannen situatie op waarin Huub emotioneel en vol onbegrip reageert op Rien.¹⁶² Dit valt te herleiden uit het taalgebruik van Huub in combinatie met de toon die hij aanslaat. De komst van een nieuwkomer gaf een situatie weer waar een groepslid toetrad tot een emotionele gemeenschap, zonder kennis te hebben van de gedeelde normen en ongeschreven regels. Wat de groep deed verschillen van een nieuwbouwwijk, was de emotionele band die zij hadden opgebouwd. Doordat Rien deze ontkende, maakte ze duidelijk dat zij op dat moment zelf geen onderdeel

---

¹⁵⁸ Interview Huub, bijlage 3, 46:56.

¹⁵⁹ Interview Annelies, bijlage 2, 55:02.

¹⁶⁰ Annelies interview, bijlage 2, 56:00.

¹⁶¹ Ibidem, 30:05.

¹⁶² VPRO, Het spoor terug 2, 37:02.

was van de emotionele gemeenschap. Daarnaast toonde Huub onbegrip, omdat hij wel een emotionele band voelde en daarmee het gevraagde verschil zag. Ook wordt de toetreding van nieuwe leden gebruikt om de eigen emotionele gemeenschap te bevestigen. Zo duidt Annelies op de ongeschreven regels en gedeelde normen die nieuwkomers niet kennen: ‘(...) hier hebben we heel veel geknukt met elkaar, niet lijflijk, maar dat kwam ook heel veel door mensen die hier nieuw erbij kwamen, en die iets zeiden (...) en hoe kan je dat nu zeggen?’¹⁶³

Ondanks het onbegrip van Huub over de woorden van Rien lukte het hem, evenals Jan, daaropvolgend niet overtuigend het gevraagde verschil duidelijk te maken. Zij zochten namelijk praktische verschillen.¹⁶⁴ Annelies overtuigt wel. Zij legt uit dat ze haar medebewoners ziet als een soort broers en zussen.¹⁶⁵ Ook Rinell laat blijken dat de verschillen niet op praktisch vlak maar vooral op gevoelsmatig vlak bestaan. Op de vraag waarom ze niet in een nieuwbouwwijk woont antwoordt ze: (...) dan zegt de buurvrouw ‘goeiemorgen’, en dan zeg ik ‘hallo’, en dan denk ik: ‘wat moet ik nou weer zeggen’. Dan heb ik het gevoel dat ik beknopt wordt in mijn eigen zijn omdat ik toch voel dat ik een ander mens ben dan hun (...) dan moet je allerlei gedragspatronen gaan vertonen die ik helemaal niet heb. (...) Als ik hier baal of we hebben ruzie (...) dan zeg ik: ‘ik baal’, of ‘ik voel mu nu zo, houdoe!’ en dan weet iedereen dat. Hier wonen eigenlijk allemaal mensen zoals ik’.¹⁶⁶ Het verschil met een wijkje bevond zich naast die gedeelde grasmaaier of schoffel dus met name op gevoelsmatig vlak. De vergelijking met familiebanden lijkt treffend. Daarnaast wijst het op een emotionele gemeenschap waarin groepsleden elkaars emoties herkennen en normen en waarden worden gedeeld. Echter geldt dat, zoals duidelijk wordt uit het voorbeeld van Rien, niet voor iedereen. Blijkbaar staat toetreden tot de woongroep niet gelijk aan onderdeel worden van de emotionele gemeenschap, wat een stuk lastiger blijkt. Volgens Rosenwein kan het toetreden tot een *emotional community* lastig zijn, maar geldt dit niet voor elk geval.¹⁶⁷

Waar de groepsleden in 1991 moeite hadden te omschrijven wat hun een groep maakt en niet een wijkje, blijkt dit in 2018 niet veranderd. De bewoners gaven aan dat van het samenleven in de praktijk niet veel meer terecht kwam. Desalniettemin merkten zij op gevoelsmatig niveau verschillen met andere samenlevingsvormen, die zij met moeite konden omschrijven. Zo keek Annelies met enig wrok terug op de radiodocumentaire. ‘Het klopte gewoon niet’ zei ze op een toon waar het onbegrip vanaf spatte, toen ze terugkeek naar het gesprek waarin Rien de gemeenschap gelijkstelde aan een wijkje.¹⁶⁸ Ze vergeleek in 1991 de relationele banden met familiebanden en daar is ze in 2018 nog niet vanaf gestapt. Die vergelijking kwam tot stand doordat ze ongeschreven groepsregels voelt: ‘laatst heb ik een

---

¹⁶³ Interview Annelies, bijlage 2, 27:10.

¹⁶⁴ VPRO, Het spoor terug 2, 37:31.

¹⁶⁵ Ibidem, 05:46.

¹⁶⁶ Ibidem, 21:36

¹⁶⁷ Rosenwein, *Emotional communities in the early Middle Ages*, 24.

¹⁶⁸ Interview Annelies, bijlage 2, 27:10.

documentaire gezien (...) toen stapte die interviewer uit een trein en zei, (...) iedere plek heeft codes, en als je daar komt en je kent die codes niet, (...) dan weet je het niet. En dat is hier (...) ook, en als je hier nieuw komt, dan ken je die codes (...) niet'.¹⁶⁹ Deze vergelijking maakt duidelijk dat de groep volgens Annelies' omschrijving, een binding kent op emotioneel niveau met ongeschreven wetten en gedeelde normen en waarden.

De woongroep in Rijkevoort vormt dus een emotionele gemeenschap. Dat blijkt uit de voorbeelden die Rinel en Annelies aanhalen over de ongeschreven regels en gedeelde normen en waarden. Daarnaast blijkt uit de komst van een nieuw lid, dat de toetreding tot de woongroep snel kon gaan, maar opname in de *emotional community* lastiger was. Leden die wel tot deze gemeenschap behoorden, gebruikten nieuwkomers om de eigen groep te vormen.

---

¹⁶⁹ Interview Annelies, bijlage 2, 27:10.

Conclusie

Deze scriptie opende met een krantenbericht uit 1971. ‘Nieuwe leefgemeenschap in boerderij te Oeffelt’ prijkte op de voorpagina van de lokale editie van *De Gelderlander*. Dat was netjes uitgedrukt voor de freakers die in hun zoektocht naar onderkomen het pand in Oeffelt kraakten. De hippies die meer structuur zochten, vertrokken naar Sambeek. Daar bleek het samenleven in praktijk moeilijker dan gedacht en raakten ze beïnvloed door het opkomende individualisme. In Rijkevoort zette dat proces zich door, kreeg ieder een aparte ruimte en werden de bewoners uiteindelijk milder.

Deze woongroep, die het onderwerp van mijn scriptie vormde, is door verschillende structuren in de historiografie onderbelicht gebleven. Historici hebben überhaupt hun licht niet op dit fenomeen laten schijnen. Sociologen en antropologen wel, maar hun onderzoeken zijn kwantitatief en synchroon van aard. Daarnaast stamt het laatste onderzoek uit 1990. Ook bestaat op geografisch niveau een lacune. Het twintigste-eeuwse Land van Cuijk ontglipte aan het blikveld van historici. Deze scriptie heeft geprobeerd een eerste stap te zetten om deze lacune op te vullen, door te beschrijven hoe de bewoners van de woongroep tussen 1971 en 2007 vanuit (gedeelde) idealen en emoties vorm gaven aan hun leefgemeenschap.

Ik stelde de hypothese dat een woongroep niet alleen vanuit gedeelde ideologische opvattingen vorm krijgt, maar ook op emotionele basis intensief samenleeft. Daarom onderzocht ik in hoeverre we bij deze casus konden spreken van een *emotional community*, een concept van Rosenwein.

De groepsleden bleken tezamen een emotionele gemeenschap te vormen. Het zoeken naar emotiewoorden was een uitdaging, met name doordat niet geheel duidelijk is wat een emotiewoord precies is, en wat niet. Desondanks konden via het bronmateriaal emoties worden blootgelegd. Derhalve kon ik concluderen dat emoties een belangrijke rol speelden onder bewoners. Emoties uitten zich met name in conflictsituaties.

Waar de bewoners op macroniveau gedeelde idealen hadden zoals vrijheid, leven in gemeenschap en eerlijk verdelen, hadden zij op microniveau verschillende opvattingen hoe belangrijk deze idealen waren en hoe deze in praktijk konden worden verwezenlijkt. Dat leidde tot frictie waardoor ogenschijnlijk onschuldige zaken zoals het koffiegebruik of de avondmaaltijd conflicten veroorzaakten.

Dit onderzoek nuanceert daarmee een beeld: buitenstaanders hebben het gevoel dat een woongroep een extreme band heeft en veel gedeelde idealen. Dat blijkt in dit geval in veel mindere mate te kloppen. De groep is juist kwetsbaar: kleine pijnpunten kunnen al leiden tot conflictsituaties.

De emoties stonden de redelijkheid in de weg en dienden daarom uit de officiële besluitvorming te worden gehouden. Door te formaliseren, gebaseerd op redelijkheid, probeerden de groepsleden in besluitvorming negatieve emoties te omzeilen. Het samenleven diende namelijk als basis liefdevol te zijn. ‘Kwaadsprekerij’ werkte alleen maar ‘vertroebelend’, wat het samenleven in redelijkheid daarmee in de weg stond.¹⁷⁰

Naast de moeite die de bewoners hadden met de vraag hoe vorm te geven aan het samenleven, kwam er meer individualisme. Dat werd door sommigen gezien als inbreuk van de grote boze buitenwereld, hoewel zij zelf ook meer behoefte kregen aan eigen ruimte en tijd.

De terminologie die de bewoners gaandeweg hanteerden voor hun samenlevingsvorm, geeft het proces van individualisatie weer: het kraakpand werd verlaten om een commune te stichten, die vormde zich tot een leefgemeenschap waarna in Rijkevoort het unieke begrip ‘dorpjesidee’ gestalte kreeg. In de ontwikkeling van hun eigen begripsgebruik, schuilt de ontwikkeling van hun gemeenschap. Dat is een ontwikkeling van freakende vrijbuiters naar dorpsgenoten die liefdevol in harmonie met elkaar willen samenleven op basis van de redelijkheid.

Deze scriptie is niet alleen een toevoeging aan de bestaande historiografie over woongroepen, ook voegt het, hoe bescheiden ook, wat toe aan de historiografie over het opkomende individualisme na de jaren zestig. Deze maatschappelijke tendens was namelijk nog veel groter dan we mogen aannemen. Dat bewijst de woongroep uit het Land van Cuijk. Zelfs binnen een groep, die zich afzette tegen de maatschappij en waar samenleven een gedeeld ideaal was, konden de bewoners niet ontsnappen aan de maatschappelijke tendens van het individualisme.

Waar deze scriptie weinig aandacht aan heeft besteed, is de invloed van wereldpolitiek op de groepsleden. Dat zij politieke idealen hadden werd duidelijk, maar hoe reageerden zij op de Koude Oorlog? Vonden dergelijke communale leefgemeenschappen verbinding met het communisme als tegenhanger van het kapitalisme? Deze vragen lagen buiten het bereik van deze scriptie, maar bieden interessante onderzoeksmogelijkheden voor de toekomst.

Onder bewoners was behoefte aan vrijheid in vertrouwdheid, maar niet teveel, de gemeenschap van goederen ging te ver. Daarom werd het dorpjesidee geopperd. En wat is een dorpje? Een kleine gemeenschap van mensen die elkaar goed kennen, maar die elkaar ook vrij laten in hun eigen ruimte. Samen werd meer eigen ruimte gecreëerd zodat er plek was voor individualisme in groepsverband.

---

¹⁷⁰ Stichting Lothloriën, brief van ‘Laila’ aan ‘Huub Annelies Jan en Paul’.

Bronvermelding

Literatuur

- Abma, Ruud, *Jeugd en tegencultuur. Een theoretische verkenning* (Nijmegen 1990).
- Blom, J.C.H., 'Nederland sinds 1830' in: J.C.H. Blom en E. Lamberts, *Geschiedenis van de Nederlanden* (Derde druk, Amsterdam 2015) 381 – 451.
- Buelens, Geert, *De jaren zestig. Een cultuurgeschiedenis* (Amsterdam 2018).
- Christensen, Karen en David Levinson, *Encyclopedia of Community From the village to the virtual world* (London 2003).
- Curl, John, *For All The People: Uncovering the Hidden History of Cooperation, Cooperative Movements, and Communalism in America* (Oakland 2009).
- Van Dinter, Wiel, Dick Jetten en René Klaassen, *Een eeuw vooruit. Hoe mobiliteit de regio Boxmeer – Cuijk – Gennep veranderde* (Boxmeer 1998).
- Van den Eerenbeemt, H.F.J.M., 'Inleiding: het historisch kader' in: H.F.J.M. van den Eerenbeemt, *Geschiedenis van Noord-Brabant. Deel III. Dynamiek en expansie 1945 – 1996* (Amsterdam, 1997) 13 – 19.
- Gavron, Daniel, *The Kibbutz: Awakening from Utopia* (Oxford 2000).
- Geerts, G., H. Heestermans en C. Kruyskamp, *van Dale. Groot woordenboek der Nederlandse taal. Eerste deel A – I* (Utrecht 1984).
- Groot, Jasmijn en Rosa de Jong, 'Voor het voetlicht. Emotiegeschiedenis', *Skript Historisch Tijdschrift* 38:4 (2017) aldaar 229 – 238.
- Van der Ham, Gijs, *Geschiedenis van Nederland* (Amsterdam 2004).
- Jansen, Harrie, *Woongroepen in Nederland* (Den Haag 1990).
- Kennedy, James C., *Een beknopte geschiedenis van Nederland*, vert. Simone Kennedy-Doornbos (Amsterdam 2017).
- Kennedy, James, *Nieuw Babylon in aanbouw. Nederland in de jaren zestig* (Derde druk, Amsterdam 2017).
- Kruyskamp, C., *van Dale. Groot woordenboek der Nederlandse taal. Deel I A – N* (Den Haag 1976).

- Kruyskamp, C. en F. de Tollenaere, *van Dale's nieuw groot woordenboek der Nederlandse taal* (1950).
- Leydesdorff, Selma, *De mensen en de woorden* (Amsterdam 2004).
- Marwick, Arthur, *The Sixties: Cultural Revolution in Britain, France, Italy, and the United States, c.1958-c.1974* (New York 1998).
- Mulder, Lieke, Anne Doedens en Yolande Kortlever, *Geschiedenis van Nederland. Van prehistorie tot heden* (Vierde druk, Baarn 2008).
- Oved, Yaacov *Globalization of Communes: 1950 – 2010* (New York 2013).
- Oved, Yaacov, *The Witness of the Brothers: A History of the Bruderhof* (New Jersey 1996).
- Plamper, Jan, *The History of Emotions: An Introduction*, vert. Keith Tribe (Oxford 2015).
- Poldervaart, Saskia, Geraldien Blokland, Karin de Bruin, Geertje Joukes en Hanneke Westerhuis, *Huishouden in de woongroep* (Amsterdam 1983).
- Righart, Hans, *De eindeloze jaren zestig. Geschiedenis van een generatieconflict* (Amsterdam 1995).
- Rosenwein, Barbara H. en Riccardo Cristiani, *What is the History of Emotions?* (Cambridge 2018).
- Rosenwein, Barbara H., *Emotional communities in the early Middle Ages* (New York 2006).
- Schreurs, Wilbert, *So 70's. De jaren zeventig van Abba tot zitkuil* (Amsterdam 2016).
- Thompson, Paul, 'The Voice of the Past: Oral History' in: Robert Perks and Alistair Thomson, *The Oral History Reader: Second Edition* (Tweede druk, New York 2008) 25 – 31.
- Van Ussel, Jos, *Leven in communes* (Rotterdam 1977).
- Vansina, Jan, *Oral Tradition: A Study in Historical Methodology*, vert. H. M. Wright (London 1965).
- Weggemans, Tony, Saskia Poldervaart en Harrie Jansen, *Woongroepen. Individualiteit in groepsverband* (Den Haag 1985).
- De Wever, Bruno en Pieter François, *Gestemd verleden. Mondelinge geschiedenis in praktijk* (Schaarbeek 2003).
- Wielenga, Friso, *Geschiedenis van Nederland. Van de Opstand tot heden* (Stuttgart 2012).

Archivalia

Archiefstukken van Stichting Lothloriën

Afbeeldingen van DVD Stichting Lothloriën

- Stichting Lothloriën, Archief J. Boeijen (ongeïventariseerd), foto van de moestuin van de woongroep met de kerk van Sambeek op de achtergrond, ca. 1975.
- Stichting Lothloriën, Archief J. Boeijen (ongeïventariseerd), foto van het huis van de woongroep in Sambeek, ca. 1975.
- Zie foto: Stichting Lothloriën, Archief J. Boeijen (ongeïventariseerd), foto van de moestuin van de woongroep in Sambeek met op de achtergrond, tussen de wietplanten, de kerk van Sambeek, ca. 1975.
- Stichting Lothloriën, Archief J. Boeijen (ongeïventariseerd), foto van het woonhuis van de woongroep in Rijkevoort, ca. 1975.

Archief Notulen van besluiten genomen op wekelijkse bijeenkomsten van leefgemeenschap Sambeek 30-1-'75 t/m 15-8-'82

- Archief Notulen van besluiten genomen op wekelijkse bijeenkomsten van leefgemeenschap Sambeek 30-1-'75 t/m 15-8-'82, vergadering 1 februari 1976.
- Stichting Lothloriën, Archief Notulen van besluiten genomen op wekelijkse bijeenkomsten van leefgemeenschap Sambeek 30-1-'75 t/m 15-8-'82, vergadering 18 juli 1976.
- Stichting Lothloriën, Archief Notulen van besluiten genomen op wekelijkse bijeenkomsten van leefgemeenschap Sambeek 30-1-'75 t/m 15-8-'82, vergadering 19 augustus 1976.
- Stichting Lothloriën, Archief Notulen van besluiten genomen op wekelijkse bijeenkomsten van leefgemeenschap Sambeek 30-1-'75 t/m 15-8-'82, vergadering 30 augustus 1976.
- Stichting Lothloriën, Archief Notulen van besluiten genomen op wekelijkse bijeenkomsten van leefgemeenschap Sambeek 30-1-'75 t/m 15-8-'82, vergadering 11 oktober 1976.
- Archief Notulen van besluiten genomen op wekelijkse bijeenkomsten van leefgemeenschap Sambeek 30-1-'75 t/m 15-8-'82, vergadering 19 december 1976.
- Stichting Lothloriën, Archief Notulen van besluiten genomen op wekelijkse bijeenkomsten van leefgemeenschap Sambeek 30-1-'75 t/m 15-8-'82, vergadering 30 januari 1977.
- Archief Notulen van besluiten genomen op wekelijkse bijeenkomsten van leefgemeenschap Sambeek 30-1-'75 t/m 15-8-'82, vergadering 27 juni 1978.
- Stichting Lothloriën, Archief Notulen van besluiten genomen op wekelijkse bijeenkomsten van leefgemeenschap Sambeek 30-1-'75 t/m 15-8-'82, vergadering 10 juli 1978.

- Stichting Lothloriën, Archief Notulen van besluiten genomen op wekelijkse bijeenkomsten van leefgemeenschap Sambeek 30-1-'75 t/m 15-8-'82, vergadering 8 december 1980.

Archief Juridische procedures

- Stichting Lothloriën, Archief Juridische procedures (ongeïntariseerd), brief van 'bewoners dorpsstr. 1 Oeffelt' aan 'Heer Smits' (21 januari 1972).
- Stichting Lothloriën, Archief Juridische procedures (ongeïntariseerd), brief van 'J.H.G. Smits' aan 'J. Boeyen' (4 februari 1972).
- Stichting Lothloriën, Archief Juridische procedures (ongeïntariseerd), boekje 'Woongroep in Rijkevoort' (1982).
- Stichting Lothloriën, Archief Juridische procedures (ongeïntariseerd), brief van 'de stichting Lothloriën' aan 'de Rijkevoortse Dorpsraad, p/a De Heer J. Thijssen' (5 oktober 1983).
- Stichting Lothloriën, Archief Juridische procedures (ongeïntariseerd), document Raad van State (17 mei 1989).

Archief 'losse stukken'

- Stichting Lothloriën, Archief 'losse stukken' (ongeïntariseerd), brief van 'Jan' aan 'Rinelle' (2 augustus 1977).
- Stichting Lothloriën, Archief 'losse stukken' (ongeïntariseerd), brief van 'Laila' aan 'Huub Annelies Jan en Paul' (17 juli 1977).
- Stichting Lothloriën, Archief 'losse stukken' (ongeïntariseerd), brief van 'Theo' (2 juli 1977).
- Stichting Lothloriën, Archief 'losse stukken' (ongeïntariseerd), 'Open brief aan alle leden van de groep "Sambeek"' (1977).
- Stichting Lothloriën, Archief 'losse stukken' (ongeïntariseerd), voorkant tijdslijn van groepsleden tussen 1972 - 1981.

Kranten

- Geurt Franzen, 'Sommigen hadden nog geprobeerd nette kleren aan te trekken voor trip naar provinciehuis. De commune in Oeffelt werd in 1971 vijandig bejegend, maar ook gedoogd', *Boxmeers Weekblad* (27 juli 1988).
- 'Nieuwe leefgemeenschap in boerderij te Oeffelt. Wij zijn de dictatuur van hospita's helemaal beu geworden', *De Gelderlander* (10 juni 1971).

- 'Ruiten gekraakte boerderij Oeffelt niet gesneuveld. Bewoners willen gesprek met bevolkingsgroepen', *De Gelderlander* (22 augustus 1971).

Interviews

- Interview Jan, Rijkevoort, 28 november 2018, geïnterviewd door Willem Baltussen, bijlage 1.
- Interview Annelies, Rijkevoort, 28 november 2018, geïnterviewd door Willem Baltussen, bijlage 2.
- Interview Huub, Rijkevoort, 28 november 2018, geïnterviewd door Willem Baltussen, bijlage 3.

Radio-uitzendingen

- VPRO, Het spoor terug, De commune 1: Wij wilden de wereld veranderen, https://www.vpro.nl/speel~POMS_VPRO_409843~de-commune-1-wij-wilden-de-wereld-veranderen-het-spoor-terug~.html (geraadpleegd 14 januari 2019).
- VPRO, Het spoor terug, De commune afl. 2: Wij hebben nu eenmaal bezitsdrang, https://www.vpro.nl/speel~POMS_VPRO_415079~de-commune-afl-2-wij-hebben-nu-eenmaal-bezitsdrang-het-spoor-terug~.html (geraadpleegd 14 januari 2019).

Bijlagen

Bijlage 1: Interview Jan (JB) door Willem Baltussen (WB) (28 november 2018).

Bijlage op te vragen via Willem Baltussen.

Bijlage 2: Interview Annelies (AH) door Willem Baltussen (WB) (28 november 2018).

Bijlage op te vragen via Willem Baltussen.

Bijlage 3: Interview Huub (HB) door Willem Baltussen (WB) (28 november 2018).

Bijlage op te vragen via Willem Baltussen.

Bijlage 4a: Voorkant tijdlijn van groepsleden tussen 1972 - 1981.

		Het Huis "SAMBEEK"											
		1972	1973	1974	1975	1976	1977	1978	1979	1980	1981		
		v a	v a	v a	v a	v a	v a	v a	v a	v a	v a	v a	v a
		JAN	JAN	JAN	JAN	JAN	JAN	JAN	JAN	JAN	JAN	JAN	JAN
		4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4
		Rinel	Rinel	Rinel	Rinel	Rinel	Rinel	Rinel	Rinel	Rinel	Rinel	Rinel	Rinel
		4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4
		Tiny M	Tiny	Tiny	Tiny	Tiny	Tiny	Tiny	Tiny	Tiny	Tiny	Tiny	Tiny
		4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4
		Domp	Domp	Domp	Domp	Domp	Domp	Domp	Domp	Domp	Domp	Domp	Domp
		5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5
		Kitby	Kitby	Kitby	Kitby	Kitby	Kitby	Kitby	Kitby	Kitby	Kitby	Kitby	Kitby
		6	6	6	6	6	6	6	6	6	6	6	6
		Trees	Trees	Trees	Trees	Trees	Trees	Trees	Trees	Trees	Trees	Trees	Trees
		1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
		Geert	Geert	Geert	Geert	Geert	Geert	Geert	Geert	Geert	Geert	Geert	Geert
		3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3
		Boy	Boy	Boy	Boy	Boy	Boy	Boy	Boy	Boy	Boy	Boy	Boy
		3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3
		Libo	Libo	Libo	Libo	Libo	Libo	Libo	Libo	Libo	Libo	Libo	Libo
		6	6	6	6	6	6	6	6	6	6	6	6
		Sjake	Sjake	Sjake	Sjake	Sjake	Sjake	Sjake	Sjake	Sjake	Sjake	Sjake	Sjake
		7	7	7	7	7	7	7	7	7	7	7	7
		Laila	Laila	Laila	Laila	Laila	Laila	Laila	Laila	Laila	Laila	Laila	Laila
		8	8	8	8	8	8	8	8	8	8	8	8
		Huib	Huib	Huib	Huib	Huib	Huib	Huib	Huib	Huib	Huib	Huib	Huib
		11	11	11	11	11	11	11	11	11	11	11	11
		Max	Max	Max	Max	Max	Max	Max	Max	Max	Max	Max	Max
		8	8	8	8	8	8	8	8	8	8	8	8
		Annalies	Annalies	Annalies	Annalies	Annalies	Annalies	Annalies	Annalies	Annalies	Annalies	Annalies	Annalies
		9	9	9	9	9	9	9	9	9	9	9	9
		Theo	Theo	Theo	Theo	Theo	Theo	Theo	Theo	Theo	Theo	Theo	Theo
		4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4
		Don	Don	Don	Don	Don	Don	Don	Don	Don	Don	Don	Don
		10	10	10	10	10	10	10	10	10	10	10	10
		Paul	Paul	Paul	Paul	Paul	Paul	Paul	Paul	Paul	Paul	Paul	Paul
		1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
		Toos	Toos	Toos	Toos	Toos	Toos	Toos	Toos	Toos	Toos	Toos	Toos
		10	10	10	10	10	10	10	10	10	10	10	10
		Riekske	Riekske	Riekske	Riekske	Riekske	Riekske	Riekske	Riekske	Riekske	Riekske	Riekske	Riekske
		11	11	11	11	11	11	11	11	11	11	11	11
		Margot	Margot	Margot	Margot	Margot	Margot	Margot	Margot	Margot	Margot	Margot	Margot
		2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2
		Geert	Geert	Geert	Geert	Geert	Geert	Geert	Geert	Geert	Geert	Geert	Geert
		12	12	12	12	12	12	12	12	12	12	12	12
		Tim	Tim	Tim	Tim	Tim	Tim	Tim	Tim	Tim	Tim	Tim	Tim
		9	9	9	9	9	9	9	9	9	9	9	9
		Marieke	Marieke	Marieke	Marieke	Marieke	Marieke	Marieke	Marieke	Marieke	Marieke	Marieke	Marieke
		12	12	12	12	12	12	12	12	12	12	12	12
		Rhneke	Rhneke	Rhneke	Rhneke	Rhneke	Rhneke	Rhneke	Rhneke	Rhneke	Rhneke	Rhneke	Rhneke
		12	12	12	12	12	12	12	12	12	12	12	12
		Toon	Toon	Toon	Toon	Toon	Toon	Toon	Toon	Toon	Toon	Toon	Toon
		15	15	15	15	15	15	15	15	15	15	15	15
		december	december	december	december	december	december	december	december	december	december	december	december
		15	15	15	15	15	15	15	15	15	15	15	15
		hachten	hachten	hachten	hachten	hachten	hachten	hachten	hachten	hachten	hachten	hachten	hachten
		12	12	12	12	12	12	12	12	12	12	12	12
		ger	ger	ger	ger	ger	ger	ger	ger	ger	ger	ger	ger

om met te vergelijken
de "Sambeek" familie
Rinelt, Geert, Paul, +
Margot
Tim
Marieke
Toon

15 december
hachten
Rijlevent
23 december
verlaten
Sambeek

Bijlage 4b: Achterkant tijdlijn van groepsleden tussen 1972 - 1981.

Bijlage 5: Krantenfoto uit *De Gelderlander* van 22 augustus 1971 van het kraakpand te Oeffelt.

Bijlage 6: Foto van het huis van de woongroep in Sambeek, ca. 1975.

Bijlage 7: Foto van de moestuin van de woongroep in Sambeek met op de achtergrond, tussen de wietplanten, de kerk van Sambeek, ca. 1975.

Bijlage 8: Foto vooraanzicht van het woonhuis in Oeffelt, ca. 1985.

Bijlage 9: Foto van personen die een woonwagen trekken of duwen te Rijkevoort, ca. 1985.

Bijlage 10: Vragenlijst ter ondersteuning interviews.

Bijlage op te vragen via Willem Baltussen.